

Studier i Beowulfsagan

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL

ÅHÖRANDE AF DEN OFFENTLIGA FÖRELÄSNING

MED HVILKEN

PROFESSORN I ROMANSKA SPRÅK

ERIK SCHÖNE STAAFF

TILLTRÄDER SITT ÄMBETE

AF

HENRIK SCHÜCK

KUNGL. UNIVERSITETETS I UPSALA N. V. REKTOR

UPPSALA 1909

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Studier i Beowulfsagan

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL

ÅHÖRANDE AF DEN OFFENTLIGA FÖRELÄSNING

MED HVILKEN

PROFESSORN I ROMANSKA SPRÅK

ERIK SCHÖNE STAAFF

TILLTRÄDER SITT ÄMBETE

AF

HENRIK SCHÜCK

KUNGL. UNIVERSITETETS I UPSALA N. V. REKTOR

UPPSALA 1909

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Den äldsta germanska hjältedikt, som bevarats, är som bekant det angelsaksiska fornkvädet Beowulf, som föreligger i en handskrift från slutet af 900-talet, men allmänt antages vara skrifvet redan under förra delen af 700-talet. I en föregående afhandling har jag sökt klargöra betydelsen af det där förekommande folknamnet »geatas» och skall nu söka belysa några andra punkter icke i själfva *dikten* såsom sådan, utan i Beowulf-*sagan*. Särskildt vill jag fästa mig vid dess förhållande till folkvandringstidens nordiska diktning. Enligt den mening, som torde vara den mest gängse, utbildades sagan af angelsaksarne, medan de ännu bodde kvar på fastlandet, och sedermera förde de denna med sig till England, där slutligen själfva dikten skrefs — först på northumbrisk (eller mercisk) dialekt, hvarefter den öfverfördes till västsaksiska, det språk, på hvilket den nu föreligger. Enligt min åsikt äro däremot de *sagor*, som ligga till grund för den engelska *dikten*, nordiska, och dessa sagor hafva först efter den saksiska eröfringen kommit till England. Förhållandet är således enligt min mening alldeles analogt med sagorna om Sigurd Fafnesbane. Eddadikterna om denne heros äro isländsknorska, men de sagor, som återgifvas i dessa dikter, hafva först utbildats vid Rhen samt därifrån vandrat till norden.

Jag vill först erinra om innehållet i Beowulfdikten.

Dikten börjar med en flyktig redogörelse för Danmarks sagohistoria, hvilken inledes af Scyld. Såsom ett spädt barn kom han till Danmark, liggande i en öppen båt och omgifven af dyrbara vapen. Där växte han upp och togs till konung öfver landet. När han sedermera afled efter en bragdrik lefnad, lades han ånyo

å ett skepp och detta öfverlämnades åt hafvet. Scyld hade sonen Beowulf, som icke bör förblandas med diktens hjälte, Beowulf åter var fader till Healfdene, som hade tre söner Heorogar, Halga och Hrodgar, och med Hrodgar börjar den egentliga berättelsen.

Hrodgar hade uppbygt en ståtlig gästabudssal, som kallades Heorot (eller hjorten). Men så kom olyckan. Om natten bröt sig ett troll, Grendel, in i salen och bortförde trettio af Hrodgars män. Följande natt blef en ännu större manspillan, och så fortgick det i tolf vintrars tid. Ryktet härom spridde sig vida kring och nådde slutligen geaternas land, där konung Hygelak härskade. En af konung Hygelaks kämpar, den tappre Beowulf, beslöt då att bringa de betryckte hjälp, och med fjorton utvalda kämpar seglade han till Danmark, där han mottogs med stora hedersbetygelser. Särskildt utförlig är skalden i skildringen af det gästabud, med hvilket Hrodgar hedrade Beowulf och under hvilken fest Beowulf får tillfälle att alludera på ett par af sina föregående bragder.

Efter festens slut lämna danerna den farliga salen, och Beowulf och hans män stanna ensamma kvar. Såsom vanligt infinner sig Grendel och börjar med att dräpa en af geaterna, då Beowulf skyndar till, och en vild strid börjar, som lyktar därmed, att Beowulf sliter af odjurets ena arm. Besegrad flyr då Grendel, och på morgonen hälsas Beowulf af danskarne såsom segrare. Ett ståtligt gille hålles ånyo, och under detta besjunger en skald en kamp mellan danernas höfding Hnæf och frisernas konung Finn.

Därmed är diktens första del slut, och den andra börjar. För att hämnas sin son tränger Grendels moder den följande natten in i hallen och griper konung Hrodgars bäste vän, Äskhere, samt släpar honom bort till det träsk, där hon har sin bostad. Då Beowulf får veta detta nya dåd, beslutar han att uppsöka odjuret för att utkräfva hämd. Sedan han kommit fram till träsket, störtar han sig i vattnet, och kommen till bottnen, varsnar han odjuret, som kastar sig öfver honom och släpar honom till en vattenlös, halfskum håla, där en förfärlig strid uppstår. Beowulfs swärd biter icke på odjuret, men i det afgörande ögonblicket ser han i hålan ett uråldrigt jättesvärd, som han rycker till sig, och med detta dräper han vidundret. Såsom ett segertecken hugger han af den döde Grendels hufvud.

Emellertid hafva danskarne under oro och väntan dröjt kvar vid träskets strand, men till sist begifva de sig bort i tro, att Beowulf är död; endast hans trogna geater stanna kvar. Då höjer sig Beowulf ur vattenbrynet, och i triumf föres han tillbaka till Heorot, där en ny segerfest hålles. Beowulf seglar därefter hem och mottages med stora hedersbetygelser af konung Hygelak.

Mellan denna andra afdelning och den tredje förflyta mer än femtio år. Konung Hygelak har dött, hans son Heardred har stupat och riket har öfvergått i Beowulfs hand, som redan i femtio år styrt det.

Men då inträffar en stor landsolycka. En träl, som flytt från sin herre, har i en håla vid sjön upptäckt en stor skatt, på hvilken en sofvande drake låg och rufvade. Från skatten stal trälen en skål för att därmed köpa sin frihet. Men då draken vaknade och märkte rofvet, blef han rasande, och om natten for han ut ur sin håla, härjande och brännande geaternas land. Så fortfor det en tid, men då äfven härskarborgen uppgått i lågor, beslöt Beowulf att hämnas. Vägledd af trälen och följd af elfva män begaf han sig till hålan. Framför denna tog han afsked af hirden, ty ensam ville han utkämpa den farliga striden. Då denna börjar, fly också alla utom Beowulfs frände Viglaf, som redligt bistår den gamle. Med sitt svärd sticker Viglaf draken underifrån, hvarefter Beowulf med sin dolk skär odjuret midt uti. Striden har således slutat med Beowulfs seger, men de sår, han fått, äro så svåra, att han känner sig såsom en dödsmärkt man. Sedan han kastat en sista blick på skatterna, som Viglaf på hans begäran burit ut ur hålan, skiljes han hädan, och dikten slutar därpå med att skildra hans begrafning.

Då vi nu litteraturhistoriskt skola undersöka denna dikt, måste vi först noga skilja på *dikten* och på *sagan* om Beowulf, ty den äldre kritikens fel var just, att den ej med tillräcklig skärpa höll dessa båda begrepp i sär. Vi känna alla den s. k. liederteorien, som af Lachmann först framstäldes rörande Niebelungenlied och de Homeriska sångerna. Enligt denna teori var dikten icke ett enhetligt arbete, utan bestod af en samling fristående, af hvarandra oberoende lieder, som på ett rent mekaniskt sätt blifvit sammanfogade med hvarandra, och i sin konsekvens ledde denna åsikt

därhän, att skalden på sätt och vis förvandlades till en bokbindare, som helt enkelt klistrat hop några dikthäften. Denna teori tillämpades ock på Beowulf — af Müllenhoff — men i allmänhet synes teorien nu vara öfvergifven af den filologiska kritiken, och de flesta antaga, att dikten är ett enhetligt arbete, författadt af en engelsk andlig. Den, som särskildt häfdat diktens enhetlighet, är dansken F. Rönning i den förträffliga afhandlingen Beowulfs-kvadet (1883).

Men om detta gäller om *dikten,* behöfver det ej gälla om den eller de *sagor,* som ligga till grund för dikten, ty en saga liknar en flod, som blott så småningom växer till i storlek och vattenmassa, i det att den i hufvudfåran upptager den ena bifloden efter den andra. På samma sätt har den på händelser och episoder rika hjältesagan blott en ringa början. Ursprungligen innehåller den blott ett enda äfventyr, men sedan växer sagan — för att begagna Pio Rajnas uttryck — genom »aggregazione» och »espanzione». Tydligast visar detta sig vid sådana hjältesagor, hvilka — såsom Hervararsagan — hafva så att säga en genealogisk form. Men äfven vid andra är det uppenbart, att utvecklingen varit denna t. ex. i Nibelungensagan, som sammanväfts af flera mindre sagor, af hvilka en handlat om Attilas död och det burgundiska rikets undergång, en annan om Sigurds bragder och död, och till dessa hafva i norden ännu andra sagor fogats, om Sigurds förfäder, om Aslog o. s. v.

Hvad nu Beowulf beträffar, är det klart, att vi också här hafva en aggregazione af olika sagor. Frånsedt alla episoder — hvilka falla under rubrik af sagans espanzione — hafva vi två eller tre bestämdt olika sagor. Först hafva vi striden med Grendel och striden med Grendels moder. Tillsvidare vill jag lämna oafgjordt, huruvida vi här värkligen hafva två olika sagor eller huruvida den senare endast bör betraktas såsom en variation af den förra. Men däremot är det alldeles obestridligt, att drakkampen från början haft en annan hjälte än den, som möter oss i de båda första afdelningarna. Icke blott att de båda händelserna spela i olika land, utan själfva hufvudpersonen har endast namnet gemensamt med Grendels motståndare. Den ene är en tapper kämpe, den andre en konung, den ene är en ung man, den andre en gubbe, nästan

med samma ålder som Karl den store i den franska medeltidsdikten. Den åldrige götiske drakdödaren Beowulf kan därför från början icke hafva varit samme man, som i Danmark dräpt trollet Grendel, och här hafva således åtminstone två olika sagor kombinerats med hvarandra. Det gäller då att finna, hvar, när och huru de uppstått samt vidare huru de förenats med hvarandra och till sist, huru de förirrat sig till England.

Innehållet i den första sagan var ju i korthet detta. Danskarnes konung Hrodgar har bygt en präktig sal, Heorot, som sedermera hemsökes af ett trollskt odjur, Grendel, hvilket dräper alla dem, som om natten våga uppehålla sig i hallen. Ryktet om dessa olyckor nådde också till geaternas land, och den geatiske hjälten Beowulf begifver sig till Danmark, där han besegrar Grendel, hvarefter Heorot-salen åter blir beboelig.

Bakom denna hjältesaga ligger ytterst — liksom bakom nästan all folklig diktning — en primitiv folktro, hvilken ofta är gemensam för hela människosläktet. Denna primitiva folktro har utvecklat sig dels till en följd af folksagor, dels till hjältesagor, dels också till myter, med hvilka jag menar ett primitivt folks naiva och poetiska förklaringar af företeelser, som för folket haft en religiös betydelse.

Det här föreliggande motivet och dess innebörd är lätt att igenkänna. Naturmänniskan, som öfverallt i naturen stöter på yttringar af dunkla och för henne obegripliga krafter, föreställer sig som bekant dessa yttringar såsom värk af »andar», af hvilka hela tillvaron är uppfyld. Dessa andar äro visserligen icke allsmäktiga, men de förmå mycket, och de äro farliga; ibland hafva de människogestalt, ibland gestalt af djur, ormar, bockar o. s. v., stundom äro de till hälften människor, till hälften djur, stundom tänkas de såsom rent fantastiska vidunder.

Inom religionen hafva dessa väsen haft stor betydelse. På den lägsta religiösa ståndpunkten var naturligtvis uppgiften att genom offer blidka dem och genom besvärjelser göra dem välvilliga eller åtminstone maktlösa. Men en kraftfull människa, en »stor höfding» kunde också våga sig på en kamp med dessa andar, ty demonerna voro ingalunda allsmäktiga, och skillnaden i kraft

dem och människorna emellan var endast graduell. På en högre religiös ståndpunkt öfverlät man kampen mot dem åt gudarna, som nu uppträdde såsom människornas hjälpare. Man hade lärt sig att inse sin egen vanmakt i kampen mot naturens krafter, demonerna hade blifvit starkare och människorna svagare, och den hjälpande guden trädde därför i den store höfdingens ställe.

Men vi återvända till det mera primitiva föreställningssättet. En eller flera dylika onda andar kunde taga plats i en människokropp, som därigenom blef »besatt», och det gälde då att genom besvärjelser drifva ut dem. Men de kunde också slå sig ned i vildens koja, som då sades vara »förtrollad». Äfven i detta fall kunde de drifvas på flykten genom besvärjelser, men de kunde också rent lekamligen besegras af någon mänsklig hjälte. I en annan — dock för själfva grundtanken oväsentlig variation — uppträder samma motiv, då det af demonen hemsökta området icke är ett enskildt hus, utan en hel bygd eller ett land. Det är detta primitiva föreställningssätt, som möter oss i en mängd folksagor hos de mest olika folk, hvilka veterligen aldrig haft någon litterär beröring med hvarandra och således ej kunnat låna motivet, utan hvilka tydligen blott i dikt omsatt ett föreställningssätt, som är gemensamt och allmänt mänskligt. Jag kan välja några exempel, och erinrar blott ännu en gång om motivet: en demon har besatt en människoboning (eller ett land), men dödas af en höfding eller hjälte, hvarefter huset (eller landet) åter blir beboeligt.

I Grettis saga (ed. Magnusson og Thordarson kap. 32 ff.) förekommer en episod om en herde, Glam, som blir dödad af onda andar och sedan uppträder såsom gengångare och hemsöker gården, där han tjänat. Boskapen dödas, de, som våga bebo stugan, likaså, ingen vågar taga plats hos bonden, huset brytes till hälften sönder, och värst är Glam — såsom alla onda andar — vid jultiden. Ägaren är förtviflad och vet sig ingen råd. Men då kommer den starke Grettir till bondgården, färdig att upptaga kampen mot gengångaren. Den första natten dödar Glam Grettis häst. Den andra natten hör man först Glam uppe på taket, och därpå öppnar han dörren till stugan, där Grettir befinner sig allena. En vild strid uppstår, så vild, att hela huset håller på att störta samman,

men till sist vill Glam fly. Grettir håller honom då tillbaka och lyckas slutligen dräpa honom, hvarefter spökerierna på gården upphöra.[1]

Oftast hafva dessa sägner om förtrollade slott en dyster färgton, men icke sällan är berättelsen öfvervägande komisk — så i den bekanta af bröderna Grimm berättade sagan om gossen, som ville lära sig att blifva rädd (Kinder- und Hausmärchen n:r 4). Sagan är sammanväfd af flera motiv, men bland dessa är också det, med hvilket vi nu sysselsätta oss. På sin vandring kom sagans hjälte till ett värdshus, och där fick han höra, att det i närheten fanns ett förtrolladt slott och att konungen lofvat sin dotter åt den, som tre nätter å rad vågade uppehålla sig där. Gossen beslöt att våga försöket och begaf sig till slottet. Vid midnattstid hörde han ett hemskt jamande, och plötsligen sutto två stora svarta kattor bredvid konom. De frågade honom, om han ville spela kort. Gossen svarade ja, men begärde att först få klippa deras naglar, och passade då på att skrufva fast dem vid en hyfvelbänk, och därpå slog han ihjäl dem. Efter åtskilliga andra äfventyr går emellertid den första natten lyckligt till ända.

Den andra natten blir det ett svårare nappatag. Först kommer ena hälften af en människa ned genom skorstenen, därpå den andra hälften, och till sist foga sig bägge delarna tillsammans. När så ytterligare några andra dylika personager kommit till, börja de att spela käglor med dödskallar och likknotor. Gossen blir emellertid icke rädd, utan ber att få spela med. Men så slår klockan tolf, och de onda andarna försvinna. Under den tredje natten kommer naturligtvis det svåraste profvet. En likkista bäres in, och i denna ligger en död, som gossen tar upp och lägger vid elden. Där kvicknar den döde vid, kastar sig öfver gossen, men blir besegrad. En spöklik man af kolossal storlek och med ett stort hvitt skägg kommer därpå in, men det går icke honom bättre. Det slutar med, att han blir genompryglad, och för att återfå sin frihet nödgas han gifva gossen anvisning på en stor skatt. Därpå slutar denna episod därmed, att gossen får både skatten och prinsessan, och slottet blir för framtiden befriadt från spöken.

---

[1] Massor af dylika spökhistorier anföras hos Maurer: Isländische Volkssagen s. 66 ff. 301 ff. samt Árnason: Islenzkar þjódsögur og Æfintyri I s. 245 ff.

I växlande former finnes denna saga på en stor mängd ställen, i Lothringen, Flandern, Bretagne, Italien, Portugal, Spanien och Schweiz.[1] Öfverallt har det ursprungligen allvarliga motivet förvandlats till komiskt, i åtskilliga af dem har striden mot spöket utvidgats till flera strider under tre på hvarandra följande nätter — en tendens mot det heliga tretalet, som folksagan har svårt att hålla sig fri från — och med det ursprungliga motivet ha nya förenats: hjälten vinner en stor skatt och såsom lön får han en prinsessa. I åter andra varianter utvidgas detta senare motiv så, att han icke blott befriar slottet från spöken utan ock räddar prinsessan från ett odjur.

Vi hafva nu sett detta motiv i en lokalsägen — Glamepisoden i Grettis saga — och i en burlesk folksaga. Vi möta det ock i en norsk tradition, som står på gränsen till hjältesaga: i Arnljót Gellinis historia hos Snorre (Ungers edition s. 406 ff.). Arnljot befann sig jämte tolf köpmän i ett s. k. sáluhus i den jämtländska obygden. Arnljot och hans följeslagare togo plats uppe på loftet, köpmännen nere i stugan. Då de sofvit en stund, kom en trollkvinna in i huset, grep den man, som låg närmast och kastade honom på elden, och därpå slog hon ihjäl den ena efter den andra, så att till sist blott en af de tolf köpmännen var kvar. Denne började då att ropa på hjälp. Arnljot fick tag i honom och drog honom upp på loftet. Men när trollkvinnan sedan skulle börja på att äta männen, grep Arnljot tag i sitt spjut och stötte det mellan hennes axlar. Hon utstötte då ett skrik och flydde med spjutet i kroppen. Sagan förmäler icke, huruvida hon dog af såret, men en antydan finnes om, att Arnljot erhöll sitt spjut tillbaka.

I Beowulfsagan finna vi slutligen samma motiv såsom ren hjältesaga och fast knutet till danskarnes heroiska sagohistoria. *Denna* form har motivet kunnat få tydligen blott på ett enda ställe: i Danmark, ty blott där har man kunnat komma på tanken att kombinera motivet med konung Hrodgars historia.

Vi vända oss då till de andra båda afdelningarna af dikten. Motivet i drakstriden — att hjälten dödar en drake, men själf dör af sina sår — möter oss sällan i folksagan, ty denna har en viss

[1] Se härom: Cosquin i Romania X, 148 ff. (Contes populaires lorrains).

motvilja mot de patetiska händelserna, och i dem slutar gärna allt i gamman och lycka. Äfven i gudasagorna är detta motiv undanträngt i den senare tidens diktning. Adonis, Osiris och andra gudar dö väl — och enligt min mening hafva vi här det ursprungliga föreställningssättet —, men en senare tid stötte sig på dessa döda och döende gudar, och antingen förlade man gudarnes död till framtiden, till den stora världsbranden, eller också sjönk guden ned till en heros, som dog, under det att guden själf förblef odödlig. Det är således egentligen blott inom hjältesagan, som vi kunna vänta oss några paralleler till Beowulfs drakstrid, men så vidt jag kan se, finnas de ej ens där; i hvarje fall äro dessa paralleler föga slående. Närmast står väl sagan om Hartungarna, hvars innehåll tyckes hafva varit, att den äldre brodern, Hartnit, faller i kamp mot ett fantastiskt odjur, som slukar honom, men får sedermera en hämnare i den yngre brodern, Hardheri. Äfven här äro dock likheterna med Beowulfs drakkamp så pass allmänna, att man icke vågar utan vidare antaga ett samband.

För att komma till klarhet med själfva motivet få vi därför lämna den germanska hjältesagan, som i och för sig är föga upplysande, och vända oss till den primitiva diktningen i allmänhet. Inom denna primitiva föreställningsvärld tänkte man sig döden såsom ett väldigt slukande odjur,[1] och denna tro lefde i viss mån kvar också under medeltiden, då helvetet eller dödsriket på taflor och på teatern afbildades såsom en gigantisk käft; »a hellmouth» förekom ännu bland den Shakspereska teaterns rekvisita. En saga, bygd på denna folktro, möter oss i växlande former snart sagdt hos alla folk. I Danmark t. ex. slukar en ulf en herdegosses alla får, hans föl, gossen själf och till sist äfven bonden och dennes hustru samt gårdens hund och katt, men de båda sista komma i strid och rifva sönder ulfvens mage, hvarpå hela sällskapet kommer ut och slår ihjäl ulfven. I en norsk saga ha vi detta dödsrike ännu klarare för oss. Konungasonen skall uppsöka sig en brud så röd som blod och så hvit som snö, och på färden passerar han

---

[1] Se härom Tyler: Primitive Culture (London 1891) I 335—372. Tanken har vidare utförts af Axel Olrik i Den lille Rödhætte (Natur og Mennesket 1904 s. 24 ff.). De exempel, som i texten anföras, äro lånade från Olrik.

genom ett ulfgap och ett björngap och kommer så till en grön äng, där han träffar prinsessan. Då de komma tillbaka till björngapet, ber han henne blunda och icke se upp, och därpå drar han henne med handen genom gapet.

Detta dödsodjur möter oss också i den nordiska mytologien, icke blott i en, utan i flera former, såsom ulfven Fenrir, såsom hunden Garm, såsom likormen Nidhogg och såsom Midgårdsormen, och det har, såsom Olrik visat, lefvat kvar också i den modernare nordiska folktron, enligt hvilken en jättestor lindorm till sist skall sluka hela socknen eller hela världen. Bland de sagor, som röra sig med detta föreställningssätt, kan man emellertid enligt min mening urskilja tvänne hufvudgrupper, hvilka i grunden äro en och samma saga och endast variera den tanke, som jag nu sökt utveckla. I den ena gruppen dödas odjuret af en hjälte eller gud, hvilken stiger ned i dess buk, oftast för att befria de människor och djur, som förut slukats — en föreställning, som finnes i en stor mängd religioner, inom hvilka en dylik Hadesfärd intar en mer eller mindre framstående plats. Dödsodjuret förekommer här på sätt och vis fördubbladt, dels såsom själfva Hades, dels såsom härskaren i detta rike. I den andra gruppen dödas däremot hjälten af odjuret, men blir vanligen hämnad af en annan hjälte, som tränger ned i dödsdjurets buk eller dödsriket och befriar den äldre hjälten. Inom den nordiska gudasagan möter oss en dylik strid i berättelsen om Odin och Fenrir. Fenrir slukar Odin, men dråpet hämnas af Vidar. Inom hjältesagan upprepas denna historia, då Hartnit slukas af odjuret, men sedan hämnas af Hardheri, och troligtvis är det samma tanke, som ligger bakom myten om Tors sista strid med Midgårdsormen.

Inom denna föreställningskrets anser jag, att man bör placera sagan om Beowulfs drakstrid, ehuru det rent primitiva föreställningssättet här redan är omdanadt af folkets och måhända också den enskilde skaldens diktande fantasi. I sin ursprungliga form skulle sagan, såvida min förklaring är riktig, hafva innehållit, att Beowulf slukats af draken, men att hans död hämnats af en annan, yngre hjälte. Föreställningen om odjuret såsom själfva dödsriket har dock blott tillhört sagans mest primitiva skede, och i

alla senare former uppträder detta odjur såsom en väldig ulf, en orm eller en drake. Att hufvudpersonen rent af uppslukas af detta odjur, är också ett så pass primitivt och rått föreställningssätt, att det i allmänhet utmönstrats i den yngre dikten — icke ens Tor slukas af Midgårdsormen, utan faller endast i striden med honom. Äfven för en annan ändring ligger sannolikt den yngre tidens estetiska smakkänsla till grund. Om en af folkets stora hjältar stupar, fordrar vördnaden för hans tapperhet, att man icke låter hans motståndare öfverlefva sin seger, d. v. s. dikten låter väl hjälten dö af sina sår, men dessförinnan har han dräpt sin motståndare. Ännu i undergången göres han således till segrare — och äfven här erbjuder Torsmyten en parallell. Tor dräper ormen, men kan blott gå några steg, innan han signar ned. På samma sätt dödar Beowulf draken, men aflider strax efteråt af sina sår. Denna hyllning åt hjälten drog emellertid en nödvändig konsekvens med sig: den *unge* hjälten sköts alldeles i bakgrunden, sagan hade icke längre något behof af honom, då den gamle blifvit sin egen hämnare. Denne *unge* hjälte finnes emellertid också i Beowulfsdikten, men är där skjuten i bakgrunden. Viglaf kan icke egentligen hämnas sin äldre frände, då diktens estetik fordrar, att denne ensam utför stordådet och dräper draken, men skalden har dock icke kunnat alldeles utplåna den ursprunglige hämnarens gestalt ur dikten. Då Beowulf är nära att duka under, ilar Viglaf fram till hans hjälp. Beowulfs svärd brister, och draken griper honom med sina tänder vid halsen, så att hjältens blod strömmar i vågor. Viglaf stöter då sitt svärd i odjuret, och Beowulf, som fått andrum, skär nu med dolken draken midt itu. Dikten lämnar således oafgjordt, om det är Beowulf eller Viglaf, som är den egentlige segraren. Äran för drakdråpet faller väl nästan uteslutande på den åldrige hjältens lott, men den, som ger besten den afgörande stöten, är dock den unge Viglaf, och då denna utdelas, är Beowulf redan en dödsmärkt man. Viglaf har således bibehållit sin plats såsom hämnare, ehuru den man, han hämnas, ännu kan sägas vara i lifvet.

De *båda* striderna, Beowulfs och Viglafs, hafva på så sätt förbytts till en enda, och därigenom har dikten utan tvifvel vunnit i estetisk koncentration samt i tragiskt allvar. Men en analys af

sagan och de paralleler, jag anfört, göra det dock troligt, att det ursprungliga förloppet varit ett annat: draken har dödat Beowulf och först efteråt har Viglaf i en ny strid hämnats sin äldre frände. Därmed vill jag dock alls icke hafva sagt, att det existerar någon direkt litterär förbindelse mellan Beowulfssagan och dessa paralleler; själf tror jag icke på ett dylikt samband, och parallelismen beror enligt min mening endast därpå, att de äro olika poetiska uttryck för samma primitiva föreställningssätt.[1]

Äfven denna saga är bestämdt knuten till den nordiska sagohistorien, och dess hjälte var tydligen gautarnas nationalheros. Kombinationen mellan det allmänmänskliga sagomotivet och gautarnas heroiska sägner kan blott hafva gjorts af gautar, och därför måste *denna* saga hafva fått sin form hos de svenska gautarna. Det återstår då blott den andra afdelningen af Beowulfsdikten: hjältens strid med Grendels moder. Som vi minnas har detta odjur sitt hemvist i en håla på bottnen af en insjö, och därifrån beger hon sig till Heorot, dödar och bortför Hrodgars bäste vän Äskhere, hvarefter Beowulf uppsöker henne i hålan, där han dräper henne.

Hvad själfva motivet beträffar, måste jag däri se en variation af det nyss behandlade: dödsodjuret slukar en ung hjälte, men en annan hjälte nedtränger i dödsriket, dräper odjuret och hämnas (eller befriar) den förre. Och detta motiv har här blifvit kombineradt med det andra om bostaden, som befrias från en där huserande demon. Men vare sig denna uppfattning är riktig eller ej, finnes det i hvarje fall tvänne nordiska sagor, som erbjuda så pass stora likheter med den andra afdelningen i Beowulfsdikten, att dem emellan gärna måste förutsättas ett litterärt samband. Den ena sagan förekommer såsom episod i Grettis Saga kap. 64—67, den andra i Orms þáttr Stórólfssonar i Flateyarbók I s. 521 ff. samt dessutom i tvänne Färövisor, Ormar Tórólfsson och Brúsa-

[1] Tysklands mest frejdade germanist E. Sievers har däremot antagit, att det skulle finnas ett direkt samband mellan drakstriden i Beowulf och Saxos saga om konung Frotho. (E. Sievers: Beowulf und Saxo i Berichte der Gesellsch. der Wissenschaften zu Leipzig 1895). Men denna åsikt har blifvit utsatt för en skarp kritik af Axel Olrik (Danmarks Heltedigtning s. 307), och så vidt jag kan se har Olrik alldeles rätt. Jag förbigår därför denna parallel och hänvisar till Olriks utredning, liksom ock beträffande sambandet mellan Beowulf och Bodvar Bjarki.

jökils kvæði (Hammershaimb: Færöiske Kvæder I nr 11 och 12) samt två svenska folkvisor (Arwidsson nr 8 och 9), hvilka med all sannolikhet ursprungligen stamma från Färöarna. Sambandet mellan Grettis Saga och Beowulf påpekades först af Vigfusson (Prolegomena till Sturl. Saga I 49 och Corp. poet. bor. II 501—503), därefter af Gering (Anglia III 74—87) samt Bugge (Paul och Braunes Beiträge XII, 57 ff., 360 ff.). Likheten mellan Ormsagan och Beowulf iakttogs först af mig i Svensk Litteraturhistoria I, 62 samt oberoende af mig af Bugge (Beiträge XII, 57, 360). Dessutom har frågan behandlats af andra, särskildt af Boer i uppsatsen Zur Grettissage (i Zeitschrift für deutsche Philologie XXX, 1 ff.).

Grettis saga är skrifven omkring år 1300 (Finnur Jónsson: Den oldn. og Oldisl. Litteraturs Historie II, 748 ff.) och är enligt Jónssons säkerligen riktiga uppfattning sammansatt af flera element, dels äldre sagor, dels också folktraditioner, »folkesagn og æventyr». Till dessa hör med all säkerhet den nu ifrågavarande episoden, som först jämförelsevis sent förbundits med Grettis person. Äfven Orms þáttr Stórólfssonar, som föreligger först i en redaktion från slutet af 1300-talet, bör betraktas såsom en dylik folksaga, hvilken af traditionen förbundits med den starke Orms person samt lokaliserats till Sandey i Nordmöri i Norge, där det fanns en stor och egendomlig bärghåla, som, redan innan Ormsagan lokaliserats dit, ansågs vara hemvist för en jätte Dollur, hvilken omtalas i en 1127 skrifven dikt. Såsom Bugge förmodar har ljudlikheten mellan Sandey i Norge och Sandhaugar på Island bidragit till att Grettissagan lokaliserats till den sistnämda orten.

Innehållet i Grettissagans episod är följande. På Sandhaugar bodde Thorstein hvite med hustru och barn, men gården hemsöktes af onda vättar. En julafton, då hustrun begifvit sig till kyrkan, blef Thorstein bortröfvad af dem, nästa julnatt bortfördes huskarlen, men den tredje julen kom den starke Grettir till gården. Han stannade ensam i stugan och barrikaderade dörren, men vid midnatt hördes ett starkt dån, och en jättekvinna bröt in i rummet. Mellan henne och Grettir började nu ett väldigt nappatag, under hvilket Grettir släpades ut ur stugan till det närbelägna vattenfallet. Då de kommit till kanten af klippan, från hvilken vatten-

fallet kastade sig ned, lyckades det Grettir att frigöra sin ena arm, så att han kunde draga det vid sidan hängande svärdet. Med detta träffade han trollkvinnan öfver skuldran, så att den högra armen höggs af. Därpå störtade hon ned från klippan och försvann i djupet.

Sedan Grettir hämtat sig från denna ansträngande kamp, begaf han sig jämte ortens prest till vattenfallet, och de märkte då neduti detta en håla, som från flodbotten sträckte sig in i klippan. Då klippan var så brant, att man icke kunde klättra ned, fastgjorde de en påle i marken, vid denna bands ett tåg, och därefter kastades det, försedt med en sten såsom tyngd, ned i vattnet. Presten skulle hålla vakt vid tåget, och Grettir störtade sig i vattnet samt lyckades komma in i hålan, i hvilken en stark eld brann. Vid denna satt en stor jätte, som angrep Grettir med ett vapen, »som kunde brukas både till att hugga och att sticka. Detta vapen satt i ett skaft af trä; ett vapen, som var gjordt på detta sätt, kallade man då *heptisax*.» Grettis svarade med ett annat hugg, som träffade jättens vapen och skilde skaftet från klingan. Därpå ristade han upp magen på jätten, så att de blodiga inälfvorna runno ut och flöto upp till vattenbrynet. Då presten däruppe såg dessa vittnesbörd om striden, trodde han, att Grettir blifvit dräpt, hvarpå han flydde. Men Grettir fann i hålan — utom skatter — benranglen af Thorstein och dennes huskarl. Dessa lade han i en påse, simmade till repet, och halade sig upp. Men efter detta var gården befriad från de onda vättarna.

Innehållet i Orms þáttr Stórólfssonar är i sammandrag detta. Orm och Asbjörn voro stallbröder, men då Orm rest till Island, for Asbjörn med 24 män till Sandö, där den människoätande jätten Bruse och hans moder huserade. Medan Asbjörn aflägsnat sig från tältet, som vikingarne rest upp på ön, bröt en trollkvinna i gestalt af en väldig katta — Bruses moder — in i tältet och ref ihjäl 20 af Asbjörns män; de öfriga flydde. Men Asbjörn begaf sig till Bruses håla, där han efter en häftig strid dräptes af jätten. När Orm sedan förnam stallbroderns död, beslöt han att hämnas och reste till Sandö. På natten hade han en uppenbarelse af en jättekvinna Menglod, som sade sig vara halfsyster till Bruse; hen-

nes moder var dock ej den trollska kattan, utan en jordisk kvinna. Mot löfte att sedan få Sandö skänkte hon Orm ett par krafthandskar och försvann. Då Orm sedan vaknade, fann han handskarna bredvid sig, tog dem på sig och gick in i hålan, där han först kämpar med trollkattan, hvars rygg han slutligen lyckas bryta af, och sedermera med Bruse, som till sist också besegras af Orm.

Då vi nu skola undersöka dessa sagors förhållande till Beowulf, äro vi naturligtvis skyldiga att vara mycket försiktiga, då det gäller att konstatera ett direkt samband. Folksagorna röra sig ju med allmänna motiv, och dessa kunna ofta vara ganska lika, utan att det dem emellan existerar annat samband än det, som beror därpå, att folkfantasien öfverallt rör sig med samma formler och efter samma lagar. Men äro en mängd motiv lika, äro dessa vidare säregna och ordningsföljden dem emellan något så när densamma, har man onekligen goda skäl för antagandet af ett direkt samband emellan de olika sagorna. Vi skola då ur denna synpunkt jämföra Beowulf med de båda nyss relaterade sagorna.

1) Viktigt är, att de båda demonerna i bägge fallen äro mor och son. I Beowulf hemsökes hallen först af Grendel, och sedan han blifvit besegrad, kommer modern, som bortröfvar Äskhere, men uppsökes i hålan af Beowulf och dräpes af denne. I Grettis saga hemsökes hallen först af jättekvinnan, som besegras, hvarefter Grettir intränger i hålan och dräper jätten. Väl finnes här icke någon direkt uppgift, att paret varit mor och son, men detta uppgifves däremot i parallelsagan om Orm.

2) Ännu viktigare äro de dubbla striderna. Både i Beowulf och i Grettis saga står den första striden i huset och den andra i trollets håla. I Orms saga utkämpas väl båda striderna i hålan, och detta torde ock vara det ursprungliga; den förste hjälten nedtränger i dödsriket, där han dräpes. Men äfven här finnes en reminiscens af att också denna saga kombinerat grundmotivet med motivet om det förtrollade huset, ty trollkattan infinner sig först i Asbjörns tält, där hon dödar 20 män.

3) En karaktäristisk detaljlikhet ligger vidare däri, att Grendel

i striden mot Beowulf förlorar sin arm, som afslites från skuldran, liksom Grettir afhugger trollkvinnans arm.

4) Karaktäristisk är också den slutliga kampens skådeplats. Beowulf dyker ned till träskets botten, och därifrån släpas han af Grendels mor in i en håla, som har formen af ett stort hvalf, dit vattnet icke tränger in, men som svagt upplyses af en eld. En dylik vattenfri håla på bottnen af ett träsk gör emellertid äfven i en saga ett oursprungligt intryck, och det förefaller, som om de nordiska sagorna här bättre bevarat det ursprungliga motivet. I Grettis saga befinner sig hålan vid vattenfallet, men ligger öfver vattenbrynet. Liksom i Beowulf brinner en eld inne i hålan. I Orms þáttr är hålan likaledes belägen öfver vattnet.

5) Mycket karaktäristisk är en annan detaljlikhet. Då Beowulf störtat ned i träsket, stanna danskarna väntande vid stranden, men så se de, huru vattnet blodfärgas, och de tro då, att Beowulf dräpts, samt begifva sig därifrån. På samma sätt stannar presten vid vattenfallet, sedan Grettir störtat sig ned i detta. Men då trollets blodiga inälfvor flyta upp till vattenbrynet, förmodar han, att Grettir fallit, och flyr.

6) Mera dunkel är en annan punkt, där filologerna trott sig finna en öfverensstämmelse. Beowulfs eget svärd, som kallas *hæftmece* (= skaftsvärd, svärd med ett egendomligt fäste) biter icke på trollet, och han kastar därför bort det, men i det kritiska ögonblicket varsnar han i hålan ett jättesvärd, och med detta dräper han odjuret. I Grettis saga spelar också detta svärd in, ehuru berättaren synes hafva glömt det ursprungliga motivet, som synes vara det inom folksagan vanliga, att hjälten blott kan dräpas med ett visst vapen. Det svärd, jätten begagnar, kallas här *heptisax* (= svärd med egendomligt fäste), men berättaren låter honom dräpas icke med detta, utan troligen med Grettis eget vapen, ehuru det också här berättas, att jätten (icke Grettir), då hans »heptisax» blifvit obrukbar, griper efter ett i hålan hängande svärd.[1] I Orms þáttr har motivet ersatts af de krafthandskar, som hjälten får af Bruses

[1] Vigfusson fäster enligt min mening en öfverdrifven vikt vid själfva svärdsnamnen, som han anser vara hapax legomena inom den anglosaksiska och isländska litteraturen. Hvad den anglosaksiska litteraturen beträffar, är detta mindre

syster och tack vare hvilka han lyckas besegra sin motståndare. Men dessa beröringspunkter kunna dels vara tillfälliga, dels äro de föga bevisande.

7) Viktigare synes en annan punkt vara, ehuru öfverensstämmelsen mellan sagorna här till en början förefaller vara väl minimal. I Beowulf inledes den andra afdelningen därmed, att Grendels mor borttröfvar Äskhere, konung Hrodgars bäste vän, hvilken sedan hämnas af Beowulf. I Orms þáttr tränger först den ene stallbrodern, Asbjörn, ned i hålan och dödas, hvarpå han hämnas af den andre, Orm. Häri vågar jag dock se ett ursprungligt drag för sagor af den typ, med hvilken vi här syssla. Ty denna typ var: den ene fosterbrodern slukas eller dräpes af dödsodjuret, men hämnas af den andre. Detta motiv, som med full klarhet kommer fram i Orms þáttr, har i Beowulf endast dröjt kvar såsom rudiment: Äskhere, som först dräpes, är icke Beowulfs, utan Hrodgars bäste vän. I Grettis saga har det alldeles utplånats.

Är min uppfattning af motivet riktig, återger således den nordiska sagan detta motiv i en äldre och ursprungligare form än den engelska dikten, som för öfrigt är yngre äfven däri, att motivet där historiserats d. v. s. kombinerats med ett parti i den danska sagohistorien.

Om ett sagomotivs innebörd och ursprungliga form kan emellertid tvistas, och att med absolut visshet påstå något i dylika frågor, är naturligtvis vetenskapligen ej möjligt. Däremot tror jag, att man svårligen kan förneka, att öfverensstämmelserna mellan de tre här nämnda sagorna äro så stora och så karaktäristiska, både i hufvuddragen och detaljerna, att ett direkt samband dem emellan måste finnas. Det är då frågan, huru detta skall förklaras. Då Beowulfsagan, som återfinnes i en dikt från 700-talet, natur-

bevisande, då den icke religiösa litteraturen är tämligen obetydlig. Hvad åter *Heptisax* angår, var det väl — såsom af Grettis saga framgår — ett omkring 1300 obrukligt ord, men både *Hepti* (skaft, fäste) och *sax* (svärd) äro ju vanliga ord. För öfrigt är likheten ej fullständig, ty svärdet kallas i Grettis saga ej *Heptimekir* utan *Heptisax*, som på angelsaksiska skulle hafva motsvarats af *Hæftseax*. Men sannolikt betecknas med båda dessa ord en svärdtyp, som på 500- och 600-talen var vanlig i norden, nämligen svärd, hvilkas fästen voro försedda med en ring (Stjerna: Hjälmar och svärd i Beowulf).

ligtvis icke kan stamma från någon af de vida yngre nordiska sagorna, äro två möjligheter tänkbara; antingen är Beowulfdikten källan till de båda nordiska sagorna eller stamma alla tre från en äldre saga.

Vigfússon, som först behandlade denna fråga, har följande mening, som synes mig fortfarande vara alldeles riktig: »The old legend shot forth from its ancient Scandinavian home into two branches, one to England, where it was turned into an epic, and one to Iceland, where it was domesticated and embodied into a popular Saga, tacked to the name of an outlaw and hero (Proleg. 49). Bugge har en något vacklande uppfattning: »Ich vermute — säger han i Beiträge XII, 58 — dass die hier besprochene isländische sage (episoden i Grettis) aus einer nordenglischen stammt. Diese nordenglische sage ruhte, wie ich annehme, auf einem alten liede, das mit demjenigen, aus welchem der dichter das epos geschöpft hat, identisch oder nahe verwant war». Men kort därefter (a. a. s. 66) är han mindre bestämd beträffande Grettisepisodens engelska ursprung: »Nach dem ganzen charakter der oben besprochenen nordischen sagen ist es höchst unwahrscheinlich, dass dieselben mittelbar von dem angelsächsischen Beowulfs-epos stammen sollten. Da die Grendelsage nach sicheren zeugnissen in England verbreitet und an mehreren orten localisiert war, dürfen wir vielmehr annehmen, dass die isländischen sagen auf einer volkstümlichen, von dem epos unabhängigen, *dänischen oder englischen* darstellung der sage beruhen, wie auch der dichter des angelsächsischen epos seinerseits aus volkstümlichen, weniger umfassenden liedern oder sagen geschöpft hat.» Här lämnar han således oafgjordt, om de nordiska traditionerna stamma från en engelsk eller dansk saga. Den onekligen minst tilltalande meningen har Boer, som fattar hela spörsmålet från en ensidigt filologisk synpunkt d. v. s. blott fäster sig vid glosorna och ej vid tanken. Enligt hans mening bero de flesta öfverensstämmelserna mellan de isländska sagorna och Beowulf på en tillfällighet. Men några drag finnas dock, som ej kunna förklaras på detta sätt, och Boer kommer därför till det egendomliga resultatet (Zur Grettissaga 64—65), att bearbetaren af Grettis saga för dessa punkter användt »eine

Beowulfüberlieferung». »Beowulf-Grettir — fortsätter han — ist somit eine gelehrte combination aus dem schlusse des dreizehnten jahrhunderts. Dass eine form der Beowulfsage in 13. jahrhundert im skandinavischen norden populär war, und dass eine unbewusste neigung existierte, erzählungen von Beowulf auf nationale helden zu übertragen, beweist die Grettis sage nicht. Die übertragung geschah absichtlich durch einen scribenten.»

Att den på angelsaksiskt språk affattade dikten om Beowulf skulle hafva varit känd på Island omkring år 1300, kan svårligen antagas, och äfven om så varit, torde språket hafva varit obegripligt. Beowulfdikten kan således icke hafva varit den omedelbara källan till de isländska sagorna. Men däremot låter det ju tänka sig, att denna källa varit antingen en engelsk berättelse, som stammat från Beowulf, eller en engelsk berättelse, som dels varit källan till Beowulfdikten, dels lefvat — väl i en yngre, ändrad form — kvar i England ännu på 1200-talet, då den skulle hafva öfverförts till Island. Detta är *möjligt*, men sagovandringen blir i så fall väl komplicerad. Beowulfsagan, så nära sammanknuten med den danska konungahistorien, måste nödvändigtvis hafva uppstått i Danmark. Därifrån har sagan vandrat till England, och så på nytt igen till norden. Onekligen är det då enklare att med Vigfússon antaga, att den ursprungligen nordiska sagan splittrat sig i två grenar, af hvilka en fortlefvat i England, en i norden — alldeles som den ursprungligen tyska nibelungensagan splittrat sig i två grenar, af hvilka en är tysk, en nordisk. Men härtill komma andra skäl. En dylik saga är ursprungligen *icke* historisk, utan har först senare knutits till historiska personer och händelser. Enligt Vigfússons mening blir utvecklingen klar och enkel. Den ursprungligen ohistoriska sagan historiseras i Danmark och vandrar i denna form öfver till England, ehuru den i norden fortlefver också i sin ohistoriska form. Enligt den motsatta meningen historiseras sagan i Danmark, vandrar i denna form öfver till England, där det historiska epos åter sjunker ned till en ohistorisk folksägen, som på nytt, såsom en ohistorisk sägen, öfverföres till norden, där den knytes till Grettis och Orms personer. Och härtill kommer det argument, som kan hämtas från själfva motivet. Detta framträder

klart i Orms þáttr, men blott rudimentärt i Beowulf. Episoden om Äskhere kan ej vara källan till partiet om Asbjörn, men däremot kan man i Äskhere-episoden se en reminiscens af en äldre form, som i hufvudsak haft samma innehåll som Asbjörn-partiet. Alla dessa skäl sammanlagda göra det sannolikt, att de nordiska sagorna ej stamma från England, utan att de äro ursprungligen nordiska samt att likheten dem emellan och Beowulf beror därpå, att alla stamma från samma, nordiska källa.

Men af denna analys framgär ock, att de båda första sagorna i Beowulf — striden i hallen och striden i hålan — varit förbundna med hvarandra redan i den nordiska traditionen, innan ännu denna vandrat öfver till England. Detta visas redan däraf, att demonerna öfverallt äro två. För kampen i hallen, som befrias från det där huserande trollet, kräfves blott en dylik ond ande, och mera fordras ej häller för den andra sagan: en demon bortför den ena stallbrodern, men uppsökes i sin håla af den andre och dödas. Att demonerna blifvit två, måste därför bero därpå, att två olika sagor här kombinerats med hvarandra. Och då detta tvåtal-återfinnes äfven i den nordiska traditionen, hafva de båda sagorna således redan i denna uppgått i en enda.

Detta resultat framgår ock af Grettisepisoden. Striden i Thorsteins stuga motsvarar alldeles Beowulfs första strid i Heorot, liksom Grettis strid i hålan vid vattenfallet motsvarar kampen på träskets botten. De båda första afdelningarna, ehuru bygda på två ursprungligen olika sagor, hafva således såsom en enda vandrat öfver till England, och detta resultat styrkes ytterligare däraf, att båda äro knutna till samma parti af den danska konungahistorien.

Däremot finnes det intet, som talar för, att det tredje partiet — Beowulfs drakstrid — också i den nordiska traditionen hört samman med de båda första afdelningarna. Så *kan* hafva varit fallet. Men det är lika möjligt, att kombinationen skett först i England.

* * *

Den undersökning, jag nu gjort af sagan, visar således, att denna icke är enhetlig, utan från början bestått af tre olika och i

förhållande till hvarandra själfständiga sagor, hvilka först senare, och troligen vid olika tider, arbetats hop till en enda. Men hafva vi haft tre olika sagor, hafva vi också från början haft tre olika hjältar, och dessa måste i så fall hafva haft olika namn. I hvarje fall gäller detta om hjälten i drakstriden och hjälten i de båda första afdelningarna. Vi kunna då fråga: finnes det någon antydan i öfrigt, som bestyrker denna slutsats? Innan jag besvarar denna fråga, vill jag fästa uppmärksamheten på det faktum, att namnet Beowulf i dikten tilldelas två olika personer. Poemet börjar med en dansk konungarad, som öppnas med Scyld — konungabarnet, som kommer till Danmark från ett fjärran, okändt land och efter sin död lägges på ett skepp, som åter för honom bort mot det okända. Scyld har emellertid sonen Beowulf, om hvilken det dock blott upplyses, att hans rykte spridde sig vida och att hans namn var berömdt bland folken, men om hans bragder nämnes intet direkt. Beowulf å sin sida är fader till Healfdene, Hrodgars far. I en västsaksisk genealogi går emellertid denna konungarad till en del igen; hos Ædelwerd: Scyld-Beo, i den angelsaksiska krönikan Sceldwa-Beaw (Olrik: Danmarks Heltedigtning s. 244), och det vill häraf synas, som om den konung, som dikten känner under namnet Beowulf, också eller för öfrigt varit bekant under namnet Beaw eller Beo, nämligen i slutet af 800-talet, från hvilken tid den angelsaksiska genealogien synes stamma.

Denna Beaw eller Beo har äfven varit känd i norden, att döma däraf, att Kálfsvisan (från 1100-talet) bland populära hjältar äfven nämner en Biárr, som etymologiskt motsvarar Beáw. (Boer i Nord. Ark. XIX, 19 ff.) Det har således funnits en också i norden bekant heros, som (på angelsaksiska) hetat Beaw eller Beo, och denne har af sagan sammanställts med Scyld-Skiold. I Beowulf-dikten kallas han emellertid icke Beo, utan Beowulf, och vi kunna då fråga: hvilketdera namnet är det rätta? Svaret kan gärna blott blifva ett. Dikten är sammansvetsad af *tre* sagor och har i följd däraf från början haft tre olika hjältar med tre olika namn. Det kan då tänkas, antingen att *en* af dem hetat Beowulf och att de båda andra namnen bortglömts, eller också att det tvåledade namnet Beowulf uppstått genom en kombination af namnen på *två* af dessa

olika hjältar. I och för sig äro båda alternativen lika sannolika, men existensen af namnet Beo såsom ett självständigt namn väger onekligen tungt i vågskålen för den senare möjligheten. Vi antaga därför — och skola strax finna ytterligare skäl för denna mening — att Beo varit hjälten i *en* af de tre sagorna. Men i så fall i hvilken? Enligt min mening i den första, och detta af två skäl. Denna saga är utan tvifvel dansk, den spelar i Danmark, och de handlande personerna äro infogade i den danska konungaraden, under det att den sista afdelningen spelar i götarnes land och rör sig med en götisk konungaserie. Då nu Beo i de angelsaksiska genealogierna göres till den danske konungastamfadern Scylds son, är det redan däraf sannolikt, att han varit hjälten i den danska sagan, icke i den götiska. Men sammanställningen med Scyld pekar i samma riktning. Det karaktäristiska för Scyldsagan är ju, att hjälten kommer från ett främmande land till Danmark, i viss mån såsom en hjälpare, och se vi på den grupp af sagor, till hvilken Grendelsagan hör, är det ett nästan genomgående drag i dessa, att den hjälte, som kommer att befria slottet eller landet från ett farligt odjur, icke är ett af landets egna barn, utan nästan alltid kommer han — såsom en oförmodad, frälsande uppenbarelse — från ett främmande land. Oidipus, som befriar Thebe från Sfingxen, kommer dit såsom en främling från Korinth; Svanriddaren anländer till Brabant från ett okändt land och drar till sist också bort till samma okända land. Beowulfs lifsgärning har således en mycket konstitutiv beröringspunkt med Scylds, och då nu Beo i genealogierna göres till Scylds son, är det därför antagligt, att hjälten i *detta* äfventyr burit namnet Beo.

I drakstriden har han hetat något annat, men hvad? För att besvara denna fråga, hafva vi att taga hänsyn till ett i Beowulf-dikten förekommande namnskick. I de nordiska konungafamiljerna rimma nämligen de olika namnen nästan regelbundet med hvarandra, t. o. m. så regelbundet, att en afvikelse låter oss misstänka, att traditionen på denna punkt är fördärfvad. I det danska konungahuset rimma namnen på *h*. Healfdene har haft sönerna Heórogar, Hrodgar och Halga. Heorogar har sonen Heoroveard; Hrodgar sönerna Hredrik och Hrodmund, och Halga sonen Hrodulf. I det

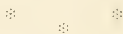
svenska konungahuset möta vi vokalrim: Ongentheow har sönerna Ohtere och Onela, Onela sönerna Eanmund och Eadgils. I det geatiska konungahuset ha namnen rimmat på *h*. Hredel har sönerna Herebeald, Hädkyn och Hygelak; Hygelak sonen Heardred. Hvad nu Beowulf beträffar, uppgifves han hafva tillhört Vægmundingarnas ätt, och af denna ätt lära vi att ytterligare känna tvänne medlemmar, nämligen Viglaf och dennes fader Veohstan eller Vihstan. Att döma häraf hafva namnen inom denna ätt rimmat med *v*, och för så vidt Beowulf varit deras ätteman, bör hans namn hafva börjat med v. När så är, kan man icke tveka i valet: Beowulf är ett tvåledadt namn, hjälten i Grendel-episoden har hetat Beo, namnet på hjälten i drakstriden har börjat med v. Viglafs frände har således hetat Vulf eller möjligen haft något annat med vulf- börjande namn. Nu skymtar, både i den nordiska och den angelsaksiska litteraturen, fram en heroisk fursteätt, som kallas (angelsaksiskt) wylfingas eller (nordiskt) ylfingar, hvilka således, af namnet att döma, skulle stamma från en Vulf eller Ulf, som således bör hafva varit en berömd sagohjälte, men som är okänd inom den nu bevarade sagolitteraturen. Man vill då gärna gissa, att *han* varit den ursprungliga hjälten i drakstriden.

I hvarje fall ser det således ut, som om vi återfunnit två af dikternas hjältar, och *måhända* hafva vi äfven ett svagt spår af den tredje. Beowulf säges vara Ecgtheows son. Men denne Ecgtheow kan endast hafva varit fader till en af de tre Beowulfshjältarna, och af dessa icke till Grendels motståndare eller Beo, ty denne var, såsom vi nyss sågo, Scylds son. Han måste således hafva hört samman antingen med drakstridens hjälte, Vulf, eller med hjälten i den andra hufvudafdelningen (striden med sjöodjuret). Af dessa båda alternativ, är det sista det antagligaste, ty inom den förra ätten synas namnen hafva allitererat på v (Vægmund, Vulf, Viglaf och Veohstan), och här kan man därför icke foga in Ecgtheow. Han har således sannolikt varit fader till hjälten i det andra äfventyret.

Därmed hafva vi då — med en viss sannolikhet — återfunnit hjältarna i de tre sagor, som ingått i Beowulfsdikten. Grendels motståndare var Beo, Ecgtheows son kämpade mot Grendels moder,

och Vulf mot draken. Och af dessa tre uppstod en ny sagofigur, Beowulf, Ecgtheows son.

Af de tre sagorna är, såsom jag nyss nämnde, den första säkerligen dansk. Den spelar i Danmark och är fast knuten till den danska sagohistorien. Visserligen är själfva hjälten geatisk, men — såsom jag anmärkte — i sagor af denna typ är det ett genomgående drag, att hjälparen kommer från ett fjärran land. *Den* omständigheten kan således ej göra sagan till götisk. Men äfven den andra afdelningen, som är så nära förbunden med den första, har tydligen såsom en dansk saga kommit till England. Den tredje sagan däremot är obestridligen götisk. Den spelar i geaternas land och afser alldeles tydligt att förhärliga en nationell hjälte. Härtill kommer, att denna del af dikten, mer än någon annan från forntiden, fylles af ett rent patriotiskt patos, och en dylik dikt måste utan all gensägelse hafva uppstått hos det folk, hvars land och hvars främsta heros här förhärligas.

Till samma resultat komma vi också på en annan väg — genom en undersökning af de episoder, som finnas inflätade i de olika afdelningarna, och de allusioner, som där förekomma på andra sagor och dikter. En dylik undersökning är dessutom, såsom vi sedan skola se, af en afgörande betydelse för Beowulfsdiktens historia.

De episoder och allusioner, som förekomma i den tredje sagan, den götiska, äro följande. Endast tvänne korta, i förbigående gjorda anspelningar finnas här på hjältens föregående strid mot Grendel. På det ena stället omtalas Beowulfs tapperhet »allt sedan den tid, då han, den segersälle kämpen, rensade Hrodgars sal och i krigisk brottning förgjorde Grendels fränder, den leda odjursaf födan». (v. 2351—4).[1] Och på det andra stället säger sig Beo-

[1] Hänvisningarna gälla Holthausens upplaga. Skulle man öfversätta efter orden (Grendeles mægum) skulle frasen (Grendels fränder) här antyda en annan version af sagan än i den första afdelningen, där Beowulf förgör icke »Grendels fränder», utan Grendel och dennes mor. Men möjligen kan man med Heinzel fatta *mægum* som *mor och son*. Af andra har texten ändrats till *Grendeles magan* (Grendels mor).

wulf skola kämpa »såsom förr mot Grendel». (V. 2521). Frånser man dessa obetydliga rader, som naturligtvis härröra från den *skald*, som sammanfört sagans olika afdelningar, förekommer i hela denna afdelning icke *en enda anspelning*, som icke afser götiska och svenska förhållanden — ett i mina ögon afgörande bevis på sagans götiska upphof.

De öfriga allusionerna i denna afdelning beröra tre olika traditioner: 1) götarnas härnadståg till Frisland 2) ett broderdråp inom den götiska konungaätten samt 3) götarnas krig med svearna. Götarnas krigståg till Frisland är en rent historisk tilldragelse, som inträffade något år mellan 512 och 520 och som omtalas af Gregorius af Tours, Fredegarius och författaren till Gesta Francorum. Enligt deras framställning stupade därvid konung Chochilaicus (= Hugleik, Hygelak). Om samma tilldragelse berättar Beowulfskvädet (v. 2354—2372), att Hygelak, götarnas konung och Hredels ättling, därvid stupat, men att Beowulf simmande kommit undan efter öfvermänskliga kraftprof. Längre fram (v. 2501—2509) alluderas på en annan händelse i detta krigståg: Beowulf hade med händerna gripit och brutit sönder en af frankernas yppersta kämpar, Däghrefn. En tredje allusion på detta tåg förekommer ytterligare (v. 2913—2920), men utan att meddela något nytt, och på samma händelse anspelas ock i den första afdelningen (v. 1202—1214), där ett smycke omtalas, som Hygelak förlorat vid sitt fall i Frisland.

Bakom dessa allusioner ligger utan tvifvel en serie götiska dikter eller sagor, som behandlat denna härfärd, och detta är af vikt för Beowulfdiktens datering. Själfva den historiska händelsen tilldrog sig omkring 516, och dikterna måste således vara senare — vi kunna tillägga minst en mansålder senare, ty de handlande personerna hafva redan fått rent öfvermänskliga proportioner. Att Beowulf deltagit i detta tåg, är mycket litet sannolikt, ty i så fall skulle han hafva varit en historisk person, och det är han tydligen icke — drakdödare tillhöra sagan, icke värkligheten. Men då nu den ohistoriske drakdödaren redan hunnit arbetas in i och blifva en bland hjältarna i en samling rent historiska dikter, i hvilka han från början icke kan hafva haft någon plats, förutsätter äfven detta, att en tämligen lång tid förflutit mellan den historiska

händelsen och uppkomsten af de kväden, på hvilka Beowulfdikten anspelar. Till en tidpunkt före slutet af 500-talet kunna vi svårligen förlägga den poetiska tradition, i hvilken folksagans drakdödare förvandlats till hjälten i en rent historisk tilldragelse.

I denna afdelning anspelas vidare på en tragisk historia inom den götiska konungaätten (v. 2425—2471), och till grund för denna historia har också med all sannolikhet legat något eller några äldre kväden. Som det synes hade emellertid dessa dikter i en punkt blifvit omarbetade, för att traditionen skulle passa in i ett historiskt sammanhang. Förloppet var i korthet detta. Konung Hredel hade trenne söner, Herebeald, Hädkyn och Hygelak. Den äldste, Herebeald, blef på en jakt ihjälskjuten med en pil, som Hädkyn, af misstag, afsköt mot honom, och i gripande ord skildrar skalden den olycklige faderns sorg. Men af denna skildring får man afgjordt det intrycket, att den gamle icke har några söner kvar i lifvet:

Ständigt rinner i hans håg hvarje morgon
Sonens bortgång; han aktar det föga värdt
Att vänta en ny son att taga emot arfvet
I borgens sköte, sedan den ene
I dödens kval drabbats af dådet.
Sorgtung ser han i sonens bostad
Den öde gästsalen, där vinden har sitt tillhåll
Och där glädjen flyktat.

Sådan som sagan *nu* relateras, har Hredel emellertid ännu två söner, hvilka efterträda honom, först Hädkyn och sedan Hygelak. Det är möjligt, att vi här hafva blott en historia ur värkligheten, och i så fall ligger det ju intet orimligt i, att den ene brodern dräper den andra och utan vidare öfverlefver dråpet. Men det är lika möjligt, t. o. m. troligare, att vi här hafva en *saga*, och då nöjer sig fantasien icke med den ene broderns död. Dråpet måste i så fall hämnas, en tragisk konflikt har uppstått, och denna måste lösas, äfven om detta skulle draga ännu hemskare följder med sig. En dylik lösning skymtar äfven fram i den nu bevarade dikten. Ty det utförliga och gripande sätt, på hvilket skalden skildrar en faders sorg, då han med döden måste straffa sin ende öfverlefvande son, gör i hvarje fall icke intryck af ett tankeexpe-

riment eller en förklaring, hvarför Hredel *icke* straffade Hädkyn, utan ser snarast ut som en reminiscens af ett kväde, där fadern — tvärt emot Beowulfsdiktens försäkran — värkligen låtit dråparen med döden försona sin gärning och sedan dör, sonlös och olycklig. Vare därmed huru som hälst: bakom denna allusion har det i hvarje fall legat en götisk dikt af djupt tragisk färgton — en dikt, som från början troligen icke varit historisk, men som dock före Beowulfskaldens tid knutits samman med götarnes poetiska konungahistoria.

Synnerligen rik synes denna götiska diktning hafva varit rörande en tredje punkt: striden mellan de båda grannfolken, svear och götar, och på icke mindre än fyra ställen i drakstridspartiet (v. 2379—2396, 2472—2490, 2609—2619, 2922—3007) förekomma utförliga redogörelser för dessa tvister, redogörelser, hvilka utan tvifvel lånats från götiska dikter,[1] som behandlat detta ämne. Karaktäristiskt nog förekommer i båda de första afdelningarna ingen enda anspelning på dessa händelser, med det enda undantaget, att Hygelak på ett ställe, hvarom jag sedan skall tala, kallas Ongentheows bane.

Dessa dikter hafva varit rent historiska, och det, som där berättas, gör fullkomligt intryck af trovärdighet. Ongentheow var svearnes konung, och tvisten började därmed, att hans söner ofredade götarna samt gjorde landgång vid Hreosnaberg, en numera okänd ort. På detta svarade konung Hädkyn med ett infall i svearnes land. Han synes hafva öfverraskat den försvarslösa konungaborgen och bortfört Ongentheows åldriga drottning, men strax därefter kom den svenske konungen med sina trupper, och vid Hrefnaved upphann han Hädkyn samt fällde honom. Götarna ansattes nu hårdt, men i nödens stund kom Hygelak med friska trupper, och krigslyckan vände sig. De båda götiska kämparna Vulf och Eofor anföllo den åldrige sveakonungen, Vulf blef väl slagen, men för Eofors svärd föll Ongentheow. Han efterträddes af sina söner Ohtere och Onela, hvilka regerade antingen på en gång eller Ohtere först och Onela sedan. Efter Ohteres död kom

[1] Svenska kunna dessa dikter icke hafva varit, ty synpunkten är götisk, icke svensk.

det i hvarje fall till en tvist, i det att Onela uteslöt sin broders söner Eanmund och Eadgils från tronen. Dessa flydde till götarna, som då regerades af Heardred, och fingo af honom hjälp mot Onela. Men kampen blef olycklig, ty Heardred föll och Eanmund dräptes af Veohstan, som därför furstligt belönades af Onela. Heardreds efterträdare Beowulf understödde emellertid den landsflyktige Eadgils med stridsmän och vapen, och tack vare denna hjälp lyckades Eadgils att besegra Onela.

Som man häraf ser spelar Beowulf alls icke någon roll i alla dessa strider, om man undantager den korta uppgiften i själfva slutet: »För furstens fall rufvade han på hämd i senare dagar. Han blef Eadgils, den hjälplöse, till vän, understödde Ohteres son öfver det vida haf med stridsmän och vapen» (v. 2191—2195). Detta är allt. Under sin krafts dagar deltager han icke i striden mellan de båda folken, och anledningen härtill är lätt att se. Dessa händelser äro historiska, behandla värkliga tilldragelser, och Beowulf är en sagofigur, som icke har sin plats i värkligheten. Här *kan* han således icke hafva utfört några hjältedater. Men Beowulfdikten visar, huru man *börjar* att söka arbeta in honom i den historiska dikten, i det han dock får en plats i själfva afslutningskapitlet. Vi kunna här således på nordiskt område iakttaga samma process, som ungefär samtidigt pågick i Tyskland. Där hade man också en följd af *historiska* dikter — de, som behandlade det burgundiska rikets undergång —, men i denna historiska ram arbetade man in en af *sagans* hjältar, ormdödaren Sigurd eller Sigfrid, och resultatet af detta arbete blef den stora Nibelungensagan.

Partiet om drakdödaren Beowulf utgör således ett vittnesbörd om en, som det synes, rik götisk diktning af herǫiskt och historiskt innehåll — vi möta dikter om Hädkyns broderdråp, om härnadståget till Frisland och om striderna mellan svear och götar, och särskildt beträffande de sista, göra Beowulfskvädets utförliga redogörelser snarast intryck af mer eller mindre fria bearbetningar af dessa kväden, som efter allt att döma — direkt eller indirekt — också legat till grund för Tiodolfs diktstrofer om Egill, Ottar och Adils. Så vidt man af Beowulfskvädet kan döma, har ingen af dessa dikter behandlat hela kriget — som för öfrigt sträckte sig öfver

flere generationer — utan den ena dikten har upptagit en episod därur, den andra en annan, och detta är också i stil med den senare eddadikten, där ett kväde nästan aldrig behandlar en hel saga, utan blott en enskild händelse i denna, t. ex. Sigurds strid med Fafner, hans möte med Sigrdrifa o. s. v.

Men också i ett annat afseende förtjänar drakdikten uppmärksamhet. Hela detta parti om Beowulfs strid med draken är nämligen en för sig fullkomligt afslutad dikt, skildrande en fristående tilldragelse, som ej på annat sätt sammanhänger med de föregående än genom hjältens — säkerligen ej ursprungliga — identitet. En förrymd träl kommer till en drakes håla, där en skatt i forntiden blifvit dold. Trälen stjäl en skål, och i förbittring häröfver börjar den skattvaktande draken att hemsöka landet med sina härjningar. Den åldrige konungen beslutar sig då för att kämpa mot vidundret, och det är denna strid, som dikten skildrar. Endast på två ställen i drakpartiet — ena gången på två à tre rader, andra gången på en half rad — förekommer en, tydligen af den engelske skalden själf tillagd anspelning på, att den Beowulf, som här uppträder, är den samme som den, hvilken kämpat mot Grendel. Sambandet mellan detta parti och de båda föregående är således det minsta möjliga.

Der är vidare af vikt att observera, att detta parti icke innehåller en enda allusion på Danmark, som blott nämnes en gång i förbigående, icke någon på Saksen eller Angeln, icke någon på England, utan *blott* på götiska och svenska förhållanden. För närvarande är dikten endast känd på engelska, och i sin nuvarande form härrör den således från en engelsk författare. Men denne engelske författare har i hvarje fall, såsom jag förut visat, fått *ämnet* från götarnas land. Detta ämne *kan* han hafva fått på olika sätt. Antingen har hans original varit en enda prosasaga eller en enda dikt, som han öfversatt eller bearbetat — hvilken term man nu vill välja — eller också har han haft framför sig *flera* mindre prosasagor eller flera mindre poem, som han själf samarbetat. Vi skola nu undersöka dessa olika möjligheter.

En prosasaga i den gamla stilen meddelar blott fakta, den skildrar stridens växlingar o. s. v., men den har en bestämd motvilja mot långa tal, som icke höra till ämnet eller utveckla själfva

händelserna. Dylika anföranden, mer eller mindre utförliga allusioner, tillhöra den *poetiska* stilen, icke *prosa*sagan. Drakdikten är, som man lätt finner, icke bygd som en prosasaga. Där anspelas på tilldragelser, hvilka alls icke hafva med Beowulfs historia att göra — såsom Hädkyns broderdråp och striden mot svearna — och författaren icke blott anspelar på dem, utan relaterar dem ganska utförligt.

Det götiska originalet kan således ej hafva varit *en* prosasaga. Men de förebilder, Beowulfsskalden haft framför sig, hafva kunnat vara *flera* personsagor.

Sagorna måste i så fall hafva betraktats såsom en för sig afslutad grupp, hvars hjälte varit — ännu på Beowulfsskaldens tid — en annan än hjälten i de båda första afdelningarna. Ty eljes hade episoderna utan tvifvel varit mera omkastade än de nu äro. De götiska och svenska episoderna hade då kunnat uppträda i de båda första afdelningarna — hvilket de nu icke göra — de danska i den tredje — som häller icke är fallet. Ett dylikt isärhållande är icke tänkbart, såvida *alla* de sagor, som ligga bakom episoderna i *hela* dikten, hade, då de berättats för Beowulfsskalden, refererat sig på en och samma hjälte.

De götiska sagorna ha således utgjort en grupp för sig, som först af den engelske skalden kombinerats med sagorna om hjälten i diktens båda första afdelningar.

Detta under förutsättning att Beowulfsskaldens original varit prosasagor. Men det kan också tänkas, att hans källa varit en enda götisk dikt, som han helt enkelt öfverflyttat till sitt språk. I så fall kunna visserligen episodernas uppträdande förträffligt förklaras. Ty en dylik framställning med episoder och hänsyftningar tillhör, såsom jag nämde, just den poetiska stilen, icke prosan, och man får då antaga, att dessa episoder varit infogade redan i det presumerade götiska poemet.

Men andra svårigheter resa sig mot ett dylikt antagande. För det första bör den engelska dikten i så fall gärna förete ett tämligen högt procenttal af nordiska lånord Den åsikten har också framställts af den tyska Beowulfsforskaren Sarrazin. Men hans mening har energiskt blifvit tillbakavisad af en man, som på

detta område som på så många andra utan tvifvel måste tillmätas en afgörande auktoritet, nämligen Edv. Sievers, och argumentet måste därför tills vidare anses fallet.[1]

Rönning har vidare påpekat, att episodernas framställningsform icke gör intryck af folklighet, utan att de tydligen äro utarbetade i rent konstnärligt syfte, ehuru visserligen på grundvalen af folkliga dikter. Och *folkliga* måste dock de *götiska* dikterna hafva varit. Alltså kunna *dessa* episoder icke hafva tillhört *en* götisk folkdikt, utan hafva fått sin nuvarande form af den *engelske* skalden.

Källan till Beowulfsdiktens sista afdelning kan således icke hafva varit vare sig *en enda* götisk *prosasaga* — ty detta förbjudes af episodernas existens — eller *ett enda* götiskt *poem* — ty detta strider mot episodernas framställningsform — utan måste hafva bestått af en cykel *antingen* af götiska prosasagor *eller* af götiska dikter. Men måhända kunna dessa båda alternativ förenas med hvarandra. Den sannolikaste formen för en nordisk dikt under folkvandringstiden var nog den korta prosaberättelsen med inströdda versifierade partier, berättelser, som endast behandlade en enstaka episod i sagan. Denna form hafva ju flera af den poetiska Eddans dikter, och om än den nuvarande prosan ej är synnerligen gammal, finnas dock flera skäl, som antyda, att denna form af blandad vers och prosa varit den ursprungliga inom epiken.

Denna form har förmodligen ock den cykel af götiska dikter haft, som legat till grund för den engelske skaldens poem.

* * *

Frågan är emellertid icke utredd, förrän vi undersökt äfven de båda andra afdelningarna. Vi vända oss då först till Grendelstriden, Beowulfskvädets första parti. De episoder och allusioner,

[1] Om denna strid se Sarrazin: Schauplatz des ersten Beowulfliedes (Beitr. XI, 170 ff.), Sievers: Die Heimat des Beowulfdichters (Beiträge XI, 354 ff.), Sarrazin: Altnordisches im Beowulfliede XI, 528 ff,), Sievers: Altnordisches im Beowulf (Beiträge XII, 168 ff.).

som här förekomma, låta dela sig i tre olika grupper, en dansk, en dansk-frisisk och en allmänt germansk. Om några af dessa episoder skall jag dock tala först i ett annat sammanhang.

De allusioner, som förekomma på allmänt germanska sagor, äro både få och obetydliga. En rustning säges vara »Velands arbete» (v. 455) — således en hänsyftning på den bekanta sagan om smeden Volund, hvilken saga på Beowulfskvädets tid med all sannolikhet icke var känd i norden, men att döma af det s. k. Clermontskrinet åtminstone kort därefter populär i England. Vid ett annat tillfälle säges ett smycke i dyrbarhet endast stå efter det Brosingamene, som Hama röfvade (v. 1198—1201). Sagan härom var med all säkerhet tysk, ehuru den sedermera blef känd också i norden, där den förbands med Freyja, Loke och Heimdal.

Men dessa båda allusioner på tyska sagostoff äro af skalden gjorda blott i förbigående, tydligen utan att han här tänkt på eller refererat sig till något visst kväde. Viktigare är den tredje anspelningen. Efter segern öfver Grendel hyllas Beowulf af en skald, som jämför honom med välsingen Sigemund. Här däremot hafva vi mera än en flyktig anspelning på ett bekant sagoämne. De verser, i hvilka skalden sysselsätter sig med detta ämne (v. 875—897), böra i stället närmast betraktas såsom ett kort referat af en följd af dikter, snarare än ett referat af *en* enskild dikt. Någon anledning att antaga, att dessa dikter på 600-talet varit bekanta i norden, finnes icke, men å den andra sidan är det häller icke säkert, att de varit allmänt kända i England. Det enda, vi med visshet kunna påstå, är, att sagorna om Veland, Hama och Sigemund varit tyska. Några andra anspelningar på tyska eller engelska dikter förekomma ej i hela poemet.

En frisisk-dansk saga möter oss i en längre episod (v. 1063—1159) om en strid i Frisland mellan danskar och friser. Den står icke i något som hälst sammanhang med Beowulfskvädet, utan har infogats i detta såsom ett kväde, hvilket en skald föredrar vid festen för Beowulf. Då synpunkten är dansk och icke frisisk, måste tydligen den dikt eller saga, som legat till grund för episoden härröra från en eller flera *danska* författare. Men å den andra sidan kan denna episod troligen icke betecknas såsom en öfver-

sättning af *ett* dylikt danskt kväde, som författaren inlagt i sin stora dikt. Det ifrågavarande sagoämnet tyckes nämligen hafva behandlats i flera mindre dikter, och *ett* fragment af en dylik dikt hade lyckligtvis förirrat sig till en angelsaksisk homiliehandskrift. Detta nu förlorade, men i aftryck kända fragment i homiliehandskriften behandlar händelserna *före* den tid, som episoden i Beowulf skildrar, och det kunde då tänkas, att Beowulfskvädets episod vore *ett* parti ur en större dikt, homiliehandskriftens fragment ett annat ur samma kväde, men såsom dansken Rönning påpekat i sin förträffliga bok om Beowulf hafva de båda skildringarna en ganska olika karaktär. Tonen i den inskjutna Beowulfepisoden — säger han — stämmer icke med folkdiktningens stil, under det att detta däremot just är tillfället med homiliehandskriftens fragment. I detta hafva vi inga öfversikter, inga referat, utan en värklig berättelse, som går fram steg för steg, utan att dock förfalla till bredd eller vidlyftighet, och de uppträdande personerna införas talande, så att allt tyder på, att vi här värkligen hafva ett stycke af ett ursprungligen folkligt kväde. Beowulfsdiktens episod är däremot med all sannolikhet skrifven af en konstskald, som framför sig haft en följd af dylika folkliga dikter, hvilka han dels refererar, dels återger i bearbetad form.

Den *tredje* gruppen utgöres af anspelningar på rent *danska* kväden. Först (v. 898—913) hafva vi här en dunkel, äfven i den andra afdelningen af Beowulfskvädet (v. 1709—1722) återkommande hänsyftning på en dansk kung vid namn Heremod — en hänsyftning, som förutsätter, att denne varit en för auditoriet och skalden välbekant personlighet. Sievers har (Berichte der sächs. Gesellsch. d. Wissenschaften XLVII, 175 ff.) i honom velat igenkänna en i Saxos krönika omnämd dansk konung Lotherus, och Bugge har sökt att identifiera honom med Ali frœkni (Beiträge XII, 37 ff.), men hvarken den enes eller den andres bevis förefaller rätt öfvertygande. I hvarje fall är det dock tydligt, att skalden äfven här alluderar på en eller flera danska dikter, och för den fråga, som här behandlas, är detta nog. Ännu bestämdare kan detta sägas om inledningen, i hvilken skalden lämnar en kort öfversikt öfver Danmarks sagohistoria, särskildt af Scylds eller Skiolds underbara

ankomst till och affärd från Danmark, och då samme Skiold som bekant återfinnes hos Saxo, är det utan vidare klart, att Beowulfskvädets författare här stöder sig på en rent dansk tradition.

Vända vi oss nu till det parti af dikten, som upptages af striden mot Grendels moder, finna vi, att detta parti saknar alla egentliga episoder. Men väl förekomma där ett par anspelningar, som visa, att författaren ägde en ganska rik kännedom om Danmarks episka diktning. Om den ena anspelningen, på Heremod, har jag nyss talat. Den andra (v. 1164, 1165) anspelar på den kommande fiendskapen mellan Hrodgar och hans brorson Rolf Krake. Skalden berättar, huru drottningen går fram till dem, och fortsätter: »då ännu förband vänskap dem; den ene var den andre trogen». Så obetydlig denna anspelning än är, visar den dock, att författaren känt till den säkerligen redan på 700-talet rika danska diktningen om Rolf Krake. Längre fram i dikten förekommer för öfrigt en annan allusion (v. 2158—2161) på Rolf Krakes fiende Hjarvard.

Episoderna börja först i det stycke, som skildrar Beowulfs hemkomst till götarnes land och hans mottagande där — ett parti, som troligtvis, hvad hufvudhandlingen beträffar, är fritt diktadt af den engelske skalden, utan något stöd i de nordiska kväden och sagor, han hört. Men icke dess mindre återgå episoderna äfven här till danska sagor. En af dem skildrar tämligen utförligt danskarnas tvist med barderna, och bakom denna hänsyftning ligger utan allt tvifvel en rik, dansk historisk diktning, som dock icke tyckes hafva haft något samband med Beowulfs egen historia och därför icke gärna kan hafva tillhört dennes saga. *Att* denna episod nu befinner sig i Beowulfskvädet, måste således bero därpå, att den konstskald, som bearbetat ämnet, själf infogat denna digression med ledning af andra danska dikter, som han hört.[1]

Den andra episoden (v. 1931—1962) afser konung Offa och dennes stolta drottning Trydo.

I sitt nuvarande sammanhang värkar denna framställning rent stötande abrupt. Skalden omtalar det götiska konungapalatset,

[1] En annan allusion på samma diktning finnes i den första afdelningen v. 81—85.

där den unge hjältekonungen Hygelak härskar jämte den ädla drottning Hygd, hvars frikostighet prisas. Men omedelbart därefter fortsätter skalden med den malplacerade, negativa jämförelsen: »Af annat sinne var Trydo», och så kommer en beskrifning på hennes stolthet och grymhet mot alla dem, som vågade höja sina ögon upp till henne. Men efter en stund yttrar författaren, att han af »de öldrickande» hört annat berättas: att hon fullkomligt ändrat sinnelag, sedan hon blifvit Offas gemål. Offa omtalas därpå såsom en vis regent och en hjälte, hvilken säges vara son till Garmund och fader till Eomor.

Det fullkomligt omotiverade sätt, på hvilket denna episod kastas in, är onekligen egnadt att väcka förvåning. Skalden skall belysa Hygds karaktär, och detta sker genom att framdraga en annan drottning, som var af ett annat sinnelag. Men icke ens denna jämförelse fasthålles, ty till sist påpekas, att det fanns också en annan tradition, enligt hvilken hon efter sitt giftermål förändrats. Obestridligen har man rätt att i denna episod misstänka en interpolation.

Sagan om Offa är såsom Axel Olrik visat, ursprungligen dansk eller kontinental-angelsk (»Er Uffesagnet invandret fra England» i Ark. f. Nord. Fil. VIII, 368 ff.) och berättas, tydligen efter dansk tradition, både af Sven Aagesen och Saxo. Men från Danmark eller »Angeln» har sagan tidigt spridt sig till England och uppträder där i Vidsid och de merciska konungagenealogierna. Men på intet af dessa ställen — hvarken hos de danska författarna eller i Vidsid — har emellertid Offa någon drottning Trydo; intet berättas häller om drottningens högmod och grymhet, utan sagan sysselsätter sig blott med konungens bragder (som däremot icke skildras i Beowulf). Första gången Trydo uppträder — utom i Beowulf — är i en latinsk dubbelkrönika från 1100-talet, Vitæ duorum Offarum, som behandlar dels den äldre, från Vidsid och Saxo kände sagomonarken Offa I, dels en historisk konung i Mercia Offa II, hvilken regerade 757—796. Denne senare hade enligt krönikan en gemål Drida, om hvilken just detsamma berättas som i Beowulf berättas om Trydo. Liksom sin gemål var denna Drida — eller som hon kallades på angelsaksiska: Cyneþryð, hvilket namn i traditionen förvandlats till Quen-

drida (Drottning Drida eller Tryd) — en historisk person (Suchier: Die Sage von Offa und þryðo i Beiträge IV, 500 ff.). Själfva sagan är den välbekanta om den stolta prinsessan, som dödade alla friare, men slutligen besegrades.

Två möjligheter äro här tänkbara. Antingen har den gamla sagan först knutits till Offa I:s drottning, men sedan öfverförts på Offa II:s. Eller också har denna tradition i värkligheten handlat om Offa II:s drottning, men öfverförts på Offa I:s.

För det senare alternativet talar onekligen, att Offa II värkligen hade en drottning, som hette Cyneþryð eller, i traditionen, þryð, under det att sagan hvarken i Danmark eller i England (utom i Beowulf) känner, att äfven Offa I haft en drottning, med samma namn — hvilket ju för öfrigt vore ett väl egendomligt sammanträffande; att vidare denna saga blott känner Offas egna bedrifter, men intet förmäler om hans drottning. Det torde därför vara ytterst sannolikt, att Beowulfs Trydo är den historiska drottning Cyneþryð, som dog efter 796, ehuru hon i dikten gjorts till gemål åt Offa I.

Men är det så, kan hela detta parti i dikten ej vara äldre än 800-talets början. Då emellertid kvädet i öfrigt stammar från det föregående århundradets början, måste således detta parti vara en yngre interpolation — något som ytterligare bestyrkes af det abrupta sätt, på hvilket det infogats i sammanhanget. För vår undersökning har denna episod således ej någon betydelse och kan därför lämnas ut ur räkningen.

Det *icke* danska i dessa båda afdelningar besticker sig således till tvänne tillfälliga allusioner på Hama och Veland samt ett referat af några sånger om välsingen Sigemund. Men ännu återstå några episoder, som jag med flit hittills underlåtit att beröra. Som vi minnas hade den första och den andra afdelningen ursprungligen två alldeles olika hjältar. Den första af dem handlade om en heros, som befriade en konungaborg från ett där huserande troll, den andra om en annan heros, som kämpat mot ett vidunder, hvilket i alla versioner af sagan haft sitt tillhåll i en håla i eller vid sjön. Den förre heroen har därför — om uttrycket kan tillåtas — varit en hjälte till lands, den senare en till sjöss. Men nu förekommer i den *första* afdelningen en episod, som tydligen

afser den *andra* afdelningens hjälte, sjöheroen. På ett ställe (v. 419—424) gör nämligen Beowulf en kort hänsyftning på att han förut kämpat med »näckar» eller vattentroll, och ett stycke längre fram (v. 499—581) förekommer en utförlig redogörelse för en dylik sjöbragd — en kappsimning, som han utfört i täflan med Breca. Men denna underbara kappsimning är tydligen ett kraftprof, som man från början tillagt den hjälte, hvilken besegrat vidundret på hafvets botten, och episoden *borde* således befinna sig i den andra afdelningen af Beowulfsdikten, icke i den första, där den nu står. Dess nuvarande plats antyder emellertid, att de båda hjältarna voro sammanarbetade till en enda redan i den tradition, som förelåg för Beowulfsskalden d. v. s. att den första och den andra afdelningen af *sagan* redan i den danska traditionen bildade ett helt, så till vida som båda afdelningarna redan *där* handlade om samma hjälte. Episodens plats i dikten bestyrker således det resultat, till hvilket vi redan förut kommit genom en analys af Grettis saga. Detta resultat framgår för öfrigt också af det sätt, på hvilket den första och den andra afdelningen af dikten arbetats samman. Öfvergången är nämligen så naturlig, att man först genom en ingående sagoanalys upptäcker, att här dock föreligger en sammanlödning af två olika sagor, och man behöfver blott jämföra det sätt, på hvilket öfvergången här sker, med det tvära och oförmedlade spränget från den andra till den tredje afdelningen för att finna, att vi stå inför tvänne olika företeelser. Den första och den andra sagan hade redan af den danska traditionen smälts samman till en enda, under det att den tredje sagan först tämligen sent, troligen först af Beowulfsdiktens författare, förenats med de båda öfriga.

Vi ha då kommit därhän, att det vid en viss tidpunkt i Beowulfsdiktens historia fanns två sagor, den ena handlande om striden mot Grendel och dennes moder, den andra om kampen mot draken. Kring draksagan voro andra sagor grupperade, men *blott* svenska och götiska, icke danska, tyska eller engelska. Kring den danska sagan voro också andra sagor grupperade, hvilka i Beowulfsdikten uppträda såsom episoder och allusioner, men här voro alla — på tre mindre betydande allusioner när — *blott* danska sago-

ämnen; Sverige nämnes där icke, och om Götariket då och då omtalas, beror detta på, att sagans hjälte ansågs från Götalandet hafva kommit till Danmark. Den ena sagogruppen tyckes således hafva utbildats i Götaland och den andra i Danmark. Men i *hvar och en* finnes *en* saga, som berör Frisland, i den götiska Hygelacs tåg, i den danska striden om Finsburg. I det ena fallet är synpunkten götisk, i det andra dansk, i ingendera frisisk, och detta faktum — att båda dikterna till en del spela i Frisland — kan icke gärna bero på en tillfällighet. Den enligt min mening — och för öfrigt äfven enligt Johannes Steenstrups — sannolikaste förklaringen är utan gensägelse den, att sagorna på sin vandring från norden d. v. s. från Danmark och Götaland till England, träffat samman i Frisland, att de där förenats till ett helt och i den formen öfverförts till England. Men här stöta vi först på den viktiga frågan: när och hur har denna vandring skett? Då man hittills besvarat dessa frågor, har man i allmänhet utgått från några ganska besynnerliga synpunkter. Såsom en tyst förutsättning har man ofta, att en saga vandrar som en vanlig fotgängare, under det att spridningen i regeln snarare sammanhänger med handelsvägarnas stationer. Sagan om Beowulfs drakkamp uppstod i Götariket och finnes uppträcknad i England, men det är ingen *nödvändighet*, att den långsamt vandrat landvägen öfver Danmark och vidare längs Nordsjöns kust till England. Ett götiskt köpmansfartyg kan mycket väl hafva fört sagan direkt till England eller t. ex. till Frisland, där den lätta laddningen af någon engelsman mottagits och sedan transporterats direkt till Northumberland eller Mercia. Och här komma vi till den andra orimliga förutsättningen: att en i England uppttecknad fornsaga endast kan hafva förts dit af ett helt folk. I sin för öfrigt så förträffliga bok om Beowulf yttrar också Rönning, att dessa nordiska sånger gärna blott vid två tillfällen kunnat slippa öfver nordsjön, antingen med den angelsaksiska utvandringen på 400- och 500-talen eller med vikingarna på 800-talet och de följande århundradena. Det senare antagandet finner han icke sannolikt och tror därför, att sagan med de angelsaksiska utvandrarna kommit till England d. v. s. på 400- eller 500-talet.

Att sagan icke kommit med vikingarna är ganska säkert, ty det första vikingaskeppet landade i England först 787 eller 789. Detta tåg var blott ett plundringståg, och att de nordiska vikingarna samtidigt med det att de brände kyrkor och kloster, skulle hafva gifvit sig tid att för engelsmännen föredraga sina nordiska sånger, det är ett mycket litet rimligt antagande. Och af samma art voro de närmast följande vikingafärderna. Först efter 800-talets midt öfvergingo röfverierna till värkliga eröfringar med åtföljande bosättning. *Då* kan visserligen en nordisk saga hafva öfverförts till England, men Beowulfsdikten är utan tvifvel äldre, och synes af språkliga skäl snarast böra hänföras till 700-talets början.

Men om vikingatågen äro för sena, är den saksiska eröfringen för tidig. Ty denna skedde i själfva värket tidigare än man förut antog. De saksiska tågen till England började redan under 300-talets senare del, omkring 410 skedde det stora infallet i samband med de romerska truppernas afmarsch, omkring 441 var landet eröfradt, sedermera stred man visserligen en tid bortåt med växlande lycka, men 519 vunno germanerna en afgörande seger öfver britterna, och därmed var eröfringen ett oåterkalleligen fullbordadt faktum.

Den utbildade Beowulfsagan måste vara minst tvåhundra år yngre än den saksiska eröfringens början och 100 år yngre än dess afslutning. Ty Hygelaks tåg till Frisland företogs omkring 516, och enligt sagan deltog Beowulf däri. Därpå kommer Hygelaks omyndige son på tronen, och Beowulf styr riket i hans namn. Så stupar myndlingen, som således hunnit blifva vuxen, och Beowulf blir då konung samt regerar i femtio år. Enligt denna kronologi skulle Beowulfs död icke hafva inträffat förr än efter 580. *Därpå* skulle det hafva uppstått en saga om honom, denna saga skulle från Götaland hafva — såsom det heter — vandrat ned till Saksen, och saksarna skulle hafva hunnit taga den med sig till England. Men äfven om man inrymmer alla dessa sagodiktningar och sagovandringar inom en så kort period som ett halft århundrade, blir man ändå ett sekel efter i räkningen. Hygelak stupade ungefär vid tiden för den saksiska invasionens definitiva afslutning och Beowulf dog enligt sagan en sextio år senare. Nu kan man

visserligen göra den fullt befogade invändningen, att sagans tidsuppgifter ej äro mycket värda: Beowulfs femtio regeringsår tillhöra sagan, icke den värkliga historien. Detta är mycket sant. Men resultatet blir detsamma, om vi se frågan ur sagohistorisk synpunkt. Beowulf är en sagohjälte och har således *icke* deltagit i tåget 516, men likväl har han af traditionen inarbetats i sagorna härom och blifvit själfva hufvudpersonen. Och en sådan omändring af värkligheten kräfver tid. Den kan icke hafva skett, så länge ännu deltagarna i detta tåg voro i lifvet, knapt ens under den närmaste generationens tid, och på så sätt komma vi äfven på denna väg fram till tiden omkring 600 — således 100 år *efter* den saksiska invandringens afslutande.

Och till sist kan man fråga: finnes det den ringaste anledning att antaga, att denna sagovandring gått öfver Saksen? Hvarken saksare eller angler ens nämnas i dikten, och detta faktum synes fullkomligt oförenligt med antagandet, att sagan såsom en väsentligt saksisk dikt kommit till England. Också har man icke så mycket hållit på saksarna som på anglerna, hvilkas gamla boplats man på Bedas auktoritet förlagt till Angeln vid Slesvig. Men icke ens denna utväg hjälper. Ty Beda har med all sannolikhet blifvit vilseledd af en falsk etymologi, och anglerna tyckas icke hafva bott i Slesvig, utan såsom Erdmann och Steenstrup visat, väster om Elbe, således tillsammans med saksarna nere i Tyskland. Detta må vara sant eller ej, men äfven den angliska utvandringen är äldre än Beowulfsagan. Äfven den sydangliska konungaätten i Mercia, som anses stamma från den kontinentala, var bofast i England åtminstone 575, och i Nordangeln eller Bernicia funnos konungar åtminstone 547. Äfven om anglerna varit danskarnas grannar och bott vid Slesvig, kunna de således ej hafva fört denna saga med sig på emigrationen till England.

Ur alla möjliga grunder är således denna utvandringsteori oriktig, och vi återgå då till den hypotes, som af inre skäl visat sig såsom den sannolikaste, nämligen att sagan från norden öfver Frisland kommit till England. Det gäller då att undersöka Frislands förbindelse å ena sidan med norden och å den andra med

England under den tid, som här kan komma i fråga, nämligen 600-talet och första hälften af 700-talet.

Förbindelserna mellan Frisland och norden, särskildt Danmark, böra gärna i alla tider hafva varit jämförelsevis lifliga, då Frisland ju var Danmarks nära granne. De äldsta historiska underrättelser, vi hafva om norden, beröra just förhållandet till Frisland. 516 skedde Hygelaks tåg, omkring 570 talar Venantius Fortunatus om ett tåg, som saksare och danskar gemensamt företagit till Bordau i Frisland, och ett tredje tåg — ovisst när — skildras i dikterna om Finsburgsstriden. Men krönikor och dikter beröra naturligtvis blott exceptionella tilldragelser, såsom krigståg o. d., ej företeelser, vid hvilka hvar och en var van, såsom fredliga köpmansfärder. Men att nordens merkantila förbindelse med det närliggande Frisland var ganska liflig, är i och för sig ytterst rimligt, då sjövägen landen emellan var lätt och bekväm. Detta faktum framgår ytterligare af Vita Ansgarii. Af denna biografi ser man, att Dursteede varit öfverfartsorten till norden, vidare berättas, att en mängd svenskar och danskar där blifvit döpta, och en rik fru i Birka skickar t. o. m. sin dotter till Dursteede att där till fromma värk utdela hennes efterlämnade förmögenhet.

Då landet söder och öster om Östersjön innehades af ociviliserade slaviska folk, kunde också vår förbindelse med det egentliga Europa knapt gå öfver något annat land än Frisland.

Men äfven England stod i beröring med de stambefryndade friserna, och det var från England, som den kristna missionen till Frisland utgick. Först — 678 — kom biskop Vilfred från York, efter honom följde en mängd andra, bland dem den helige Bonifacius, som 754 här led martyrdöden.

Så vidt källorna således antyda, var förbindelsen med England företrädesvis af kyrklig art, förbindelsen med norden däremot krigisk och merkantil. De engelsmän, som besökte Frisland, böra således framför allt hafva varit andliga, nordmännen däremot vikingar och köpmän. Som vi skola se, kan detta hafva en viss betydelse för Beowulfsdiktens historia.

Då vi nu skola förklara, huru sagan via Frisland kommit till England, hafva vi enligt min mening en förträfflig jämförelsepunkt,

nämligen Didriks saga af Bern, som erbjuder oss en bland de få fullt säkra redogörelser för, huru en stor sagokrets öfverflyttats från ett land till ett annat. Bergen var som bekant en hansestad, där köpmän från Tyskland träffade samman med kolleger från norden. I köpmanshärbärgena skulle man fördrifva tiden, och det skedde därigenom, att man berättade sagor för hvarandra och föredrog hemlandets populära sånger. Det är på grundvalen af de tyska köpmännens sagor och sånger, som Didrikssagan är skrifven. Vanligen anses, att upptecknaren varit norrman. Finnur Jónsson håller före, att han varit isländing — för den fråga, med hvilken vi sysselsätta oss, är detta likgiltigt. Någon större vikt har ej häller spörsmålet, om den ursprungliga sagan varit den samma som den nuvarande. Som det förefaller var den från början betydligt mindre och mera enhetlig, och sannolikt ha en mängd sagor, som nu störa sammanhanget, först senare infogats. Hufvudsaken står emellertid fast. I dessa norska härbärgen föredrogo de lågtyska köpmännen dels en eller flera sagor om Didrik af Bern, dels äfven kväden behandlande samma sagoämne. Och *en* person bearbetade det hela till en norsk saga. Om denne bearbetare varit en tysk köpman, hvars berättelse endast öfversatts till norska, eller om han varit en norrman eller isländing och således själfständigt sammansatt sin saga af det material, som lämnats honom, det gör också i detta fall detsamma.

Vi behöfva nu blott förflytta oss några århundraden tillbaka i tiden och från köpmanshärbärget i den norska hansestaden till ett köpmanshärbärge i Frisland, exempelvis i Dursteede. Där äro församlade resande från Danmark och Götaland, och till dessa har också sällat sig en engelsk andlig, hvilken känner till deras språk, enär de engelska missionärerna mången gång — såsom Willibrord — utsträckt sina resor till Danmark och i hvarje fall — såsom Vita Ansgarii upplyser — omvändt talrika nordiska hedningar, som kommit till Frisland. I härbärget skall man fördrifva tiden, och såsom vanligt berättar man sagor och föredrar dikter. Den engelske klerken är trots sitt allvarliga kall en sagolysten herre och han lyssnar därför med begärlighet till köpmännens tal. Men han är icke blott sagolysten, utan han är äfven själf skald, och sedan han

ett par gånger hört de nordiska dikterna, gör han själf af dem ett poem på sitt hemlands språk. Denna dikt, som är på den northumbriska eller merciska dialekten för han sedermera hem med sig till England, där omskrifves den sedan på västsaksiska, och det är detta kväde vi nu hafva kvar.

Hvad var det då för dikter och sagor, som den engelske klerken hörde? Dikten visar, att det varit två cyklar, en götisk och en dansk. Han hörde en lång saga om en götisk hjältes drakstrid. Hjälten hette antagligen Vulf. Vidare hörde han en eller flera götiska sagor om Hygelaks och denne Vulfs tåg till Frisland, för det tredje en serie af götiska sagor om svearnas och götarnas strider, och för det fjärde en eller flera götiska dikter om ett broderdråp inom konungafamiljen. Det var den götiska repertoaren.

Den danska bestod först och främst i en längre dikt om Beos strid med Grendel och dennes moder, vidare dikter om danskarnas och bardernas krig, tydligen också andra om Rolf Krake, så några mindre kväden om Scyld och Heremod samt om Beos kappsimning med Breca. Dessutom hörde engelsmannen ett par dikter, som på grund af platsen hade ett visst aktualitetens intresse för honom — nämligen dikterna om danskarnas och frisernas krig.

Af dessa dikter var det tydligen två, som egentligen slogo an på honom: dikterna om göten Vulf och om dansken Beo. Det enklaste sättet att föra dessa dikter samman var onekligen att göra de båda hjältarna till en enda. Det var också en dylik sammanslagning, den engelske skalden gjorde, då han af Beaw eller Beo samt Vulf gjorde en ny hjälte *Beowulf*. Kronologien var lätt funnen, ty de danska bragderna hade ju hjälten utfört som ung, drakstriden såsom åldring. Han började därför med den danska sagan, och själfva inledningen tog han från ett kväde om Scyld. De andra dikterna — om Heremod, striden mot barder och friser samt täflingen med Breca — använde han blott såsom episoder, dikterna om Rolf Krake däremot endast såsom några lätta allusioner. Sedan den danska sagan var slut, knöt han vid den götiska såsom en fortsättning till denna, och äfven här begagnade han de andra götiska dikterna såsom episoder.

Ett större *tillägg* torde dock hafva varit af behofvet påkal-

ladt — förbindelseleden mellan den andra och den tredje afdelningen. Den danska dikten slutade antagligen redan med Beos seger öfver Grendels moder och segerfesten för honom i Heorot. Någon hemfärd till Götalandet hade denna dikt med all sannolikhet icke skildrat, ty det karaktäristiska för hjältar af denna typ är, att de väl såsom räddare komma från ett främmande land, men liksom de plötsligen uppträda såsom oförutsedda uppenbarelser, så försvinna de vanligen på samma sätt. Och det mystiskt öfvernaturliga vid deras framträdande förminskas, ju mera realt man gör det land, hvarifrån de kommit.

Hjältens hemkomst till geaterna har således antagligen icke skildrats i den danska sagan, utan skildringen af denna hemkomst är med all sannolikhet ett tillägg af Beowulfsskalden.

I den *danska* sagan behöfver räddaren för öfrigt icke hafva varit af *geatisk* nationalitet. För sagor af denna typ är det nog, att han är en främling. Det är därför mycket möjligt, t. o. m. troligt, att först Beowulfsskalden gjort honom till geat för att kunna kombinera den danska sagan om den främmande räddaren med den götiska sagan om den åldrige götakonungens drakkamp.

Undantager man detta förbindande parti synes skalden ganska noga hafva följt sina original. Ty att han känt till andra sagor än dem, som nordmännen berättat för honom, är tydligt. Men utom tvänne tillfälliga allusioner på Hama och Veland samt den korta episoden om välsingen Sigemund hafva dock inga ickenordiska sagor berörts i dikten — ett faktum, som ganska bestämdt antyder, att han i regeln nöjt sig med att berätta om, ehuru i en självständig form, de sagor, han hört af sina nordiska hemulsmän. Och detta beroende af originalen visar sig ännu starkare däri, att inga danska sagor upptagas i den götiska afdelningen och inga götiska i den danska. Icke ens en allusion i någondera riktningen förekommer. De enda undantagen härifrån äro, att Hygelak i den danska delen på ett ställe kallas Ongentheows bane — detta dock först i självfva slutet, som enligt min mening är den engelske skaldens eget tillägg till sagan; vidare, att skalden i den danska afdelningen en gång anspelar på Hygelaks tåg till Frisland d. v. s. på en götisk saga; och slutligen att han berör några händelser i Ecg-

theows lif.[1] Men hvad Ecgtheow beträffar, är nog sagan om honom snarast dansk (se förut sid. 25) och har förmodligen först af Beowulfskalden kombinerats med den gautiske drakdödaren.

Men å den andra sidan har han ingalunda slafviskt följt sina original, och den gamla mekaniska liederteorien kan här icke användas. De dikter, som han användt för episoderna, har han ingalunda helt enkelt infogat i den större dikten, utan i stället har han gjort ett referat af dem eller nöjt sig med en anspelning, och äfven de partier, som göra intryck af utdrag ur dessa dikter — exempelvis striden mellan svear och götar — äro tydligen icke verbala lån från originalen. Icke ens de båda hufvuddikterna kunna betraktas såsom trogna öfversättningar af de nordiska förebilderna. De nordiska dikterna böra gifvetvis hafva haft en tämligen hednisk färgton. Nu kan man visserligen häremot invända, att någon dylik hednisk färgton knappast häller förekommer i Eddadikterna om Volund och Volsungarna. Anmärkningen är berättigad, men enligt min mening har detta fenomen sin förklaring just däri, att vi fått dessa sagor från ett *kristet* land, från England, där det hedniska elementet redan var utmönstradt, *innan* vi mottogo dessa sagor. Men icke blott att Beowulfsdikten icke är en hednisk dikt; den är afgjordt kristen. Och vittnesbörden om skaldens kristliga ståndpunkt kunna svårligen betraktas såsom yngre interpolationer, då de — såsom Rönning anmärker — finnas inströdda i hela dikten och på de ställen, de förekomma, icke göra intryck af inskott. Någon anledning att förkasta dem finnes således icke. Och det är just på grund af dessa kristliga, ofta något teologiska vändningar, jag vågat antaga, att skalden varit en engelsk andlig på missionsresa i Frisland.[2] *Alldeles* inskränkt till de nordiska dikt-

---

[1] Beowulfs far Ecgtheow hade dödat wylfingen Headulaf och i följd häraf nödgats fly till danerna, öfver hvilka Hrodgar då härskade. Denne hade med böter tillfredsstält wylfingarna (v. 459—473). På ett annat ställe (v. 372—375) berättas, att Ecgtheow varit gift med Hredels dotter, och härpå hänsyftas ock i drakepisoden (v. 2428—2434).

[2] Att han varit klerk, framgår ock af ett annat skäl. I ett 1907 utgifvet arbete (Hufvuddragen af den medeltida kulturens historia, s. 51) har jag yttrat: »Den tanken synes mig icke kunna alldeles afvisas, att författaren, utan tvifvel en engelsk klerk, skrifvit denna utförliga, episodrika dikt i en viss anslutning till de antika eperna eller rättare: att han under intryck af dessa antika dikter sammanarbetat

ämnena är han för öfrigt icke, ty som jag nämnt anspelar han dock på tre icke-nordiska sagor om Hama, Veland och Sigemund, hvilka kommit med antingen på grund af den engelska skaldens egen kännedom om sagor, som på hans tid voro bekanta i England, eller som meddelats honom af tyska handelsmän i det frisiska köpmanshärbärget. Och äfven andra partier i dikten äro tydligen hans egna — så t. ex. då han låter budbäraren, som förkunnar Beowulfs död, uttala en farhåga för, att riket skulle hemsökas med krig icke blott från svearna, utan ock från franker och friser, »ty från den tiden (Hygelaks tåg) ovänskap städs merovingerna visat». En dylik farhåga kunde svårligen en nordbo hysa, vare sig en dansk eller en göt. Den farhågan kan ej hafva uppstått i Götaland, utan stammar tydligen från Frisland.

Detta uttryck har emellertid en viss vikt såsom åldersbestämning. Den siste merovingen afsattes 752, och yttrandet bör gärna härröra från merovingernas egen tid, ty sedermera ställdes de i folktraditionen alldeles i skuggan af de kraftfulla karolingerna, men svårligen stammar det från de sista merovingernas regeringstid, ty dessa stackars »fainéants» voro föga fruktansvärda. Å den andra sidan började den engelska missionen först 678, och Beowulfskalden var väl ej en bland de aldra första andlige, som drogo öfver till Frisland. Bestämma vi oss därför för början af 700-talet, torde vi hafva träffat det rätta. Och detta resultat stämmer alldeles med det, till hvilken man genom en undersökning af språket kommit.

Under hela perioden 650—750 tyckes för öfrigt en stor nordisk sagoemigration hafva skett till England, antagligen via Frisland, och i de angelsaksiska genealogierna återfinna vi andra spår af sagor om Scyld och Beo, hvilka sagor antagligen härröra från de dikter, som legat till *grund* för Beowulf, ej från själfva Beowulfsdikten. Att den för öfrigt i England uppträdande sagan om Scyld

den följd af fristående nordiska dikter, han hört, till ett helt.» Oberoende af mig kom Brandl kort därefter (1908) till alldeles samma resultat och har, som det synes mig, öfvertygande bevisat, att Beowulfskalden tagit starka intryck af Vergilius (Pauls Grundriss II 1008). Men en dylik bildning kan endast en klerk hafva haft. Egentlig missionär behöfver han för öfrigt ej hafva varit, utan endast deltagare i en missionsresa.

skulle vara lånad från inledningen till Beowulf är föga sannolikt, utan minst lika troligt är, att man känt denna tradition från samma dikt, som legat till grund för Beowulfsskaldens framställning. Äfven här erbjuder Didrikssagan oss en intressant parallell. Samma kväden, som de tyska köpmännen föredrogo för sina norska vänner i Bergen, synas de ock hafva föredragit för sina danska och svenska vänner i Köpenhamn och Stockholm. Men där gjorde man icke en enhetlig saga af dessa kväden, utan skref om dem till dansvisor.

På samma sätt kunna vi här förmoda, att Beowulfsskalden icke var den enda sagointresserade engelsman, som besökte Frisland. Äfven andra kommo dit och hörde nordiska sagor och kväden, som de bearbetade på engelska. Så hörde en engelsman dikten om Scyld, en annan dikten om Beo. Bägge dikterna förvandlades till engelska. Dessa äro visserligen förlorade, men ett vittnesbörd om deras existens hafva vi i de engelska genealogierna. Namnet Beo säger oss, att den saga, som döljer sig bakom detta namn, varit den danska, ej den götiska sagan och att denna saga således öfverförts till England utan att såsom i Beowulfskvädet vara sammanarbetad med den götiska drakstriden. I Vidsid katalogen beröras också andra den nordiska sagans hjältar såsom Sigehere, Alevih, Offa, Ongentheow, Hrodvulf, Hrodgar och Ingeld, men karaktäristiskt nog icke de götiska. Beowulf nämnes icke i denna vidlyftiga katalog, ej häller Herebeald, Hredel eller Hädkyn — en antydan om att de götiska sagorna ännu icke voro kända i England på Vidsids tid, utan först senare blefvo det genom Beowulfsskalden. De danska sagorna tyckas emellertid hastigt hafva förvärfvat sig en stor popularitet, ty — såsom Steenstrup påpekar — klagar Alkuin omkring 800, att engelsmännen vid sina fester hälst lyssnade till hedniska sänger såsom om Ingeld d. v. s. om hjälten i sångerna om danskarnes och bardernas strid.

Härmed är min undersökning afslutad. Genom denna har jag sökt visa, att Beowulf är en källa af ovärderlig vikt för kännedomen om folkvandringstidens nordiska diktning. Denna diktning var antagligen ytterst rik, liksom denna tids materiella kultur. Just där-

för är det för fantasien så frestande att söka rekonstruera den af de fåtaliga spillror, som bevarats eller som man tror vara bevarade. Och helt visst skall detta en gång lyckas, ty med sanning har blifvit sagdt, att ingen forntid sofver så djupt, att ej en framtid kan väcka den upp.

Den betydelse, som Frankrikes språk och litteratur haft för den svenska bildningen, kan knappast skattas nog högt. Frånsedt det bestämmande inflytande, som universitetet i Paris, hade på 1200- och 1300-talets svenska kultur, har Frankrikes litteratur, mer än något annat lands, ända sedan 1600-talets midt påvärkat våra författare och de bildade klassernas åskådningssätt i Sverige. Endast den omständigheten, att äldre tiders universitet öfver hufvud ej sysslade med de moderna språken, kan således förklara, att vi här i landet så jämförelsevis sent erhöllo en akademisk lärostol i romanska språk. Alldeles utan voro vi dock icke, ty redan 1637 förordnades en fransman, Isak Cuijacius, till fransk språklärare vid Upsala Universitet, och dylika funnos alltjämt ända till 1800-talets början — på 1800-talet vid sidan af »italieniske och hispaniske exercitiemästare».

Men med en professur dröjde det länge. Sedan 1780 fanns väl den med bibliotekarietjänsten förenade professuren i »vitterhet», men först 1835 blef denna själfständig, då Atterbom utnämndes till professor i estetik och modern litteratur. 1858 skedde en ytterligare klyfning, i det att denna professur uppdelades i två, en i estetik jämte litteratur- och konsthistoria samt en i nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur. Till den senare platsens första innehafvare utnämdes C. W. Böttiger, som 1868 efterträddes af Th. Hagberg. Under dennes tid — ända till kort före hans afgång — omfattade platsen alla de moderna europeiska språken, ehuru Hagbergs egna intressen företrädesvis riktades åt de romanska. Först 1887 bestämdes, att platsen

skulle ytterligare uppdelas i två professurer, en o. och en e. o., båda i nyeuropeisk lingvistik, men med undervisningsskyldighet den ena i romanska, den andra i germanska språk. Kort därefter utnämndes dåvarande Adjunkten Per Adolf Geijer först, 1889, till e. o. professor i romanska språk och året därpå till ord. professor i samma ämne.

Geijers professorstid sammanfaller med de romanska språkstudiernas blomstring vid detta universitet, och äfven i Frankrike hafva »Uppsalaromanisterna» förvärfvat sig ett aktningsfullt erkännande. En mängd i vetenskapligt afseende högt betydande afhandlingar hafva under denna tid här publicerats, och de romanister, som från Geijers handledning öfvergått i de allmänna lärovärkens tjänst, hafva dit medfört icke blott grundliga kunskaper, utan i regeln också en värklig entusiasm för det läroämne, de representerat. Både för universitetet och skolan har således Per Adolf Geijers professorstid varit mer än vanligt betydelsefull, och universitetet begagnar detta tillfälle att till den nitiske och intresseväckande läraren uttala ett vördsamt tack för den för vetenskapen och universitetet så gagnande värksamhet han utöfvat.

Då Professor Geijer 1906 såsom emeritus drog sig tillbaka från universitetet, fanns — tack vare den fart, med hvilken de romanska språkstudierna drifvits både här och vid systeruniversitetet i Lund — ingen svårighet att åt honom erhålla en efterträdare. Svårigheten bestod snarare i att välja mellan de framstående vetenskapsmän, som anmälde sig såsom sökande, och de flesta bland dem, som statutenligt hade att behandla detta ärende, nödgades också bekänna, att något bestämdt företräde knappast kunde gifvas åt någon bland tre så jämnstälda forskare. De slutomdömen, som till sist efter ett samvetsgrant afvägande af alla faktorer dock måste gifvas, blefvo därför ganska växlande, och blott i en punkt stämde alla öfverens: att hvilken af de täflande än utnämndes, erhölle universitetet i honom en utmärkt lärare och vetenskapsman.

Kungl. Maj:ts val föll på Docenten vid Upsala Universitet, Filosofie Doktor Erik Schöne Staaff, hvilken nu skall tillträda sitt nya ämbete.

Hela Professor Staaffs föregående värksamhet vid detta universitet, hans omfattande litterära produktion, hans erfarenhet och nit såsom lärare och hans intresse för de romanska studierna borga för, att han icke skall komma de ampla vitsord på skam, som nyligen från sakkunnigt håll tilldelats honom, och det är därför med de bästa förhoppningar, som universitetet hälsar den nye professorn i romanska språk välkommen i de ordinarie lärarnes krets.

Om sina lefnadsförhållanden och utgifna skrifter har Professor Staaff meddelat följande:

Erik Schöne Staaff är född den 4 mars 1867 i Stockholm. Föräldrar: kyrkoherden i Adolf Fredriks församling i Stockholm Albert Vilhelm Staaff och Fredrika Vilhelmina Schöne.

Aflade mogenhetsexamen vid Nya Elementarskolan i Stockholm den 16 maj 1885. Inskrefs samma år som student vid Upsala Universitet. Aflade därstädes fil. kandidatexamen den 29 januari 1889 och fil. licentiatexamen den 31 mars 1894. Disputerade för filosofie doktorsgrad den 28 maj 1896. Promoverades till filosofie doktor samma vår. Genomgick profårskurs vid Högre Latinläroverket å Norrmalm i Stockholm 1898—99.

Förordnades till docent i romanska språk vid Upsala Universitet den 26 juni 1896. Erhöll ett Filénskt legat den 1 april 1900 och innehade det fasta docentstipendiet för nyare språk 1902—1907.

Uppehöll från den 20 oktober till den 15 december 1900 lektorsbefattningen i franska språket vid Upsala Universitet. Förestod professuren i romanska språk därstädes den 10—31 maj 1905 samt den 1 maj 1906—31 december 1908.

Erhöll för år 1908 halfva årsräntan af Konung Oscar II:s jubelfestdonation. Kallades till ledamot af K. Humanistiska Vetenskapssamfundet den 28 november 1902.

Tjänstgjorde såsom generalsekreterare vid 6:te nordiska filologmötet i Upsala 1903. Är sedan 1897 medlem af Nyfilologiska

Sällskapets i Stockholm redaktionskommitté, samt är sedan 1908 af Société internationale de dialectologie romane utsedd att i sällskapets redaktionskommitté företräda de skandinaviska länderna jämte Finland.

Har företagit följande resor:

Till Paris för studier vid Universitetet och i Nationalbiblioteket april 1894—januari 1895, april—september 1895, december 1897—januari 1898 och september—oktober 1902. Till Tyskland, Schweiz och norra Italien juli—augusti 1897. Såsom innehafvare af Riksstatens större resestipendium till Paris, Sydfrankrike och Spanien december 1903—maj 1904 samt till Spanien september—december 1904. Deltagit i de nordiska filologmötena i Köpenhamn 1892 och i Kristiania 1898.

Har af trycket utgifvit:

Quelques remarques sur le passage d'*eu* atone en *u* en français (I Mélanges de philologie romane dédiés à Carl Wahlund. Mâcon 1896).

Le Suffixe *-arius* dans les langues romanes. Upsala 1896. (Gradualafhandling).

Quelques remarques sur la phonétique française. (I Revue de philologie française et provençale 1897.)

Le suffixe *-ime*, *-ième* en français (I Studier i Modärn Språkvetenskap, utgifna af Nyfil. Sällsk. i Stockholm, I. 1898).

Sur le développement phonétique de quelques mots atones en français (D:o II, 1901).

Desver et *rêver*. Essai étymologique. (I Uppsatser i romansk filologi tillägnade prof. P. A. Geijer. Upsala 1901.)

»Romanen om rosen» i utdrag öfversatt från fornfranskan jämte kort inledning, samt »Fornfransk dramatik», fyra skådespel, öfversättning från fornfranskan jämte kort inledning. (I Världslitteraturen i urval och öfversättning red. af H. Schück. Ser. 2. Stockholm 1902.)

Om franskans ordförråd. (Grundlinier till föreläsningar vid sommarkurserna i Upsala 1903.)

Étude sur les pronoms abrégés en ancien espagnol. Upsala 1906. (I Skrifter utgifna af K. Hum. Vet. Samf. i Upsala. Bd. 11).

Om stafvelseräkningen i vissa fornspanska versarter. (I Nord. Tidskrift for Filologi 1906.)

Contribution à la syntaxe du pronom personnel dans le Poème du Cid. (I Romanische Forschungen XXIII, 1907.)

Étude sur l'ancien dialecte léonais d'après des chartes du XIIIe siècle. Upsala 1907. (Utgifven med understöd af Vilhelm Ekmans Universitetsfond.)

Euangelios e epistolas con sus exposiciones en romance según la versión castellana del siglo XV, ahora de nuevo plublicada con dos introducciones por I. Collijn y E. Staaff. Upsala 1908. (I Skrifter utgifna af K. Hum. Vet. Samf. i Upsala. Bd. 11.)

Deux chartes léonaises. (I Studier i Modärn Språkvetenskap utgifna af Nyfil. Sällsk. i Stockholm, IV, 1908.)

Kritiker i Zeitschrift für französische Sprache und Litteratur, Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie, Revue de Philologie française et provençale, Nordisk Tidskrift for Filologi, Studier i Modärn Språkvetenskap.

Artiklar i Nordisk Familjebok (ny uppl.).

Artiklar och kritiker i dagliga tidningar.

Redigerat: Förhandlingar vid Sjätte Nordiska Filologmötet i Upsala 1902. Upsala 1903.

Öfversättningar: *H. de Balzac,* Krossade illusioner 1—4 (Stockholm 1900—01), Kurtisanernas lif I (Stockholm 1902); *Gaston Paris,* Studier öfver medeltida sagor (Stockholm 1903) samt ett tiotal romaner och teaterpjeser af franska, spanska och italienska författare.

Lördagen den 30 januari 1909 kommer Professor Staaff att tillträda sitt ämbete med en offentlig föreläsning i universitetes aula: *Om fornspansk episk diktning.*

Till bevistande af denna installationsakt får jag härmed vördsamt inbjuda *Kansleren för Rikets Universitet, förutvarande Utrikesministern, Kommendören med stora korset af Kungl. Nordstjärneorden m. m. Grefve* **Axel Fredrik Claesson Wachtmeister,** *Universitetets Prokansler, Ärkebiskopen, Kommendören med stora korset af Kungl. Nord-*

stjärneorden m. m., Teologie och Filosofie Doktorn **Johan August Ekman,** *Länets Höfding, Kommendören med stora korset af Kungl. Nordstjärneorden m. m. Juris Utriusque Doktorn* **Knut Hjalmar Leonard Hammarskjöld,** *Öfversten och Chefen för Kungl. Upplands Artilleriregemente, Kommendören af Kungl. Svärdsorden 2 kl.* **Hugo Gustaf Theodor Ekström,** *Öfversten och Chefen för Kungl. Upplands Infanteriregemente, Kommendören af Kungl. Svärdsorden 2 kl. m. m.* **Curt Johan Elof Rosenblad,** *Upsala stads Borgmästare, Riddaren af Kungl. Nordstjärneorden* **Sven Radhe,** *Upsala Stadsfullmäktiges Ordförande, Professorn vid Upsala Universitet, Kommendören af Kungl. Vasaorden 2 kl. m. m. Juris Utriusque och Filosofie Doktorn* **Knut Hugo Blomberg,** *Rektorn vid Upsala Högre Allmänna Lärovärk, Riddaren af Kungl. Nordstjärneorden m. m. Filosofie Doktorn* **Carl Axel Brolén**, *Universitetets och Högre Allmänna Läroverkets Lärare och ämbetsmän, Universitetets Studerande Ungdom* samt *öfrige Vetenskapernas Idkare, Gynnare och Vänner.*

Samligen sker lördagen den 30 januari kl. 12 i det Akademiska Konsistoriets sessionsrum.

Upsala i januari 1909.

Henrik Schück.